

Modernizacija prava
Knjiga 49

Glavni urednik serije:
Akademik Jakša Barbić

Adresa uredništva:
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Znanstveno vijeće za državnu upravu,
pravosuđe i vladavinu prava

Zagreb, Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, 10000 Zagreb
Tel. 01 4895 169

ISBN 978-953-347-288-1

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 001042198.

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava

JAVNI BILJEŽNICI U EUROPSKOM KONTEKSTU

Okrugli stol održan 23. siječnja 2019.
u palači Akademije u Zagrebu povodom 25. obljetnice
uvođenja javnobilježničke službe u Republici Hrvatskoj

Uredio:
Akademik Jakša Barbić

Zagreb, 2019.

društva jer on snosi rizik poslovanja koji ne smiju snositi vjerovnici. Prvo treba zaštititi vjerovnike svih vrsta, zatim dolaze svi ostali. Pogledajte Stečajni zakon. Članovi društva u stečaju zadnji su ako što ostane, a neće ostati. Sada bi se išlo štititi onoga koji je na kraju, a vjerovnike staviti u drugi plan. To nije prihvatljivo.

A zašto je zapravo nastao problem? Država je propisala doprinose koji se moraju plaćati na naknadu što je dobiva likvidator, koji su nenormalno visoki, pa trajanjem likvidacije uzrokuju velik trošak za društvo. Zaštita vjerovnika izbjegavanjem provođenja likvidacije pala je u drugi plan. A Zakon uređuje likvidaciju upravo radi njihove zaštite. Svako društvo okuplja brojne dionike, tzv. *stakeholders*, koji ovako ili onako ovise o tome društvu. Tu su, naravno, i zaposlenici. Neki se rokovi mogu skratiti, može se i za neka manja jednostavnija društva propisati da članovi nakon brisanja društva iz sudskog registra solidarno preuzmu podmirenje obveza prema vjerovnicima pokaže li se da ih društvo ima, ali za veća društva, osobito za ona dionička, to nije prihvatljivo. Uostalom propisivanje solidarne odgovornosti članova za obveze društva protivi se konceptu društava kapitala, premda tu obvezu preuzimaju članovi društva svojom izjavom, pa bi se moglo reći da to čine svojom voljom, kao što mogu jamčiti za obveze društva dok ono postoji. Stvari nisu tako jednostavne kao što to misli predlagatelj Nacrta Zakona. Ima tu još mnogo stvari vezanih uz dostupnost članova društva, regresna pitanja i sl., a članovi društva njegovu su imovinu kojom ono zapravo odgovara za svoje obveze podijelili između sebe.

Izv. prof. dr. sc. Aleksandra Maganić,
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ANTICIPIRANE NAREDBE U HRVATSKOM PRAVNOM SUSTAVU

1. UVOD

Struktura i starenje stanovništva u Europskoj uniji pokazuje nekoliko tendencija, od kojih su najznačajnije nepromjenjivo niske stope nataliteta i dulji očekivani životni vijek. Jedna od vjerojatno najvažnijih promjena u tom smislu jest znatan pomak prema mnogo starijoj strukturi stanovništva, što je razvidno iz podataka koji se odnose na nekoliko država članica EU. Prema statističkim podacima za Hrvatsku, prosječna starost stanovništva jest 43,1 godina (muškarci 41,3 i žene 44,8), zbog čega se Hrvatska svrstava među najstarije europske nacije.¹ Prezentirani podaci ukazuju na potrebu posebnog pravnog uređenja pravnih poslova stanovništva starije životne dobi različitim pravnim instrumentima koji omogućuju anticipirano uređenje pojedinih segmenata življenja počevši od toga tko će (u slučaju nastupa određenih okolnosti) biti skrbnik te osobe te koje će poslove za nju obavljati. Osim toga, posebno uređenje nužno je i za raspolaganje pacijenta, a njime pacijent raspolaže tako da anticipirano određuje medicinske zahvate koji se izrijekom uključuju u tijek njegova liječenja ili isključuju iz njega, što je svojevrsan doprinos ostvarivanju određenog stupnja samostalnog odlučivanja i samoodređenja tih osoba. S obzirom na to da se u Hrvatskoj tek naziru buduće konture prezentiranog instrumentarija i da u pravnom smislu postoje brojne nejasnoće, zadaća je ovoga rada, u skladu s komparativnim modelima germanskog pravnog kruga (Njemačka i Austrija), najprije pojmovno odrediti različite oblike

¹ Population structure and ageing/hr, Statistics Explained, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/64796.pdf>, stanje od 27. svibnja 2019. Prema podacima, medijan dobi stanovništva EU-28 1. siječnja 2017. iznosio je 42,8 godina. To znači da je polovina stanovništva EU-28 bila starija od 42,8 godina, dok je druga polovina bila mlađa. U državama članicama EU zabilježen je medijan u rasponu od 36,9 godina u Irskoj do 45,9 godina u Njemačkoj i Italiji, str. 3.

anticipiranih naredbi – skrbničkih punomoći, raspolaganja pacijenata, obvezujućih izjava i drugih sličnih pravnih instrumenata kojima se unaprijed, za slučaj nastupa određenih propisanih okolnosti, uređuju različita područja pravnog raspolaganja osoba koje raspolažu (raspolagatelja). Prikazat će se najvažnija obilježja hrvatskog pravnog uređenja i pojedini problemi do kojih dolazi u njihovoj primjeni. Tradicionalna uloga koju u sastavljanju tih akata i njihovoj registraciji u germanskom pravnom sustavu imaju notari razlog je da se još jednom preispitaju ovlasti koje u svezi s tim instrumentima u Hrvatskoj imaju javni bilježnici. Nakraju, umjesto zaključka, dat će se osnovne preporuke kako bi se pojedina pitanja trebala urediti u hrvatskom pravnom sustavu te što bi *de lege ferenda* trebalo učiniti za njihovo oživotvorenje, odnosno ostvarivanje prednosti koje bi se tim instrumentima mogle postići.

2. POJMOVNO ODREĐENJE

U Njemačkoj i Austriji osnovna podjela kojom se određuju različiti oblici anticipiranog odlučivanja jest podjela na skrbničke punomoći (*Vorsorgevollmacht*) i raspolaganje pacijenta (*Patientenverfügung*). Pritom skrbničke punomoći obuhvaćaju punomoći kojima se prenosi ovlast za zastupanje u osobnim stvarima, brizi za zdravlje i imovinskim stvarima, a raspolaganje pacijenta izjave su volje raspolagatelja koji prihvaća ili odbija medicinske postupke u slučaju određene tek anticipirane situacije (primjerice bolesti).

Nešto diferenciraniji pristup njemačke pravne teorije upućuje na razlikovanje raspolaganja za slučaj skrbništva (*Betreuungsverfügungen*) i skrbničkih punomoći. Tako se raspolaganja za slučaj skrbništva prema § 1901.c reč. 1. Građanskog zakonika² odnose na slučajeve u kojima osoba koja raspolaže daje prijedloge za izbor skrbnika i način obavljanja skrbničkog posla u slučaju da nastupe okolnosti uslijed kojih ju je potrebno staviti pod skrbništvo.³ Skrbništvo obuhvaća sve poslove koji su potrebni da bi se poslovi punoljetne osobe obavili prema kriterijima propisanim odredbama BGB-a (§ 1901.c reč. 1. BGB-a). Primjerice, ako punoljetna osoba predloži osobu koja bi se mogla imenovati skrbnikom, tom prijedlogu treba udovoljiti, osim ako on nije u protivnosti s interesima punoljetne osobe. Isto tako, ako punoljetna osoba predloži da se neka osoba ne imenuje skrbnikom, i to treba

² Bürgerliches Gesetzbuch v 18. 8. 1896.(RGI S. 195), Neue Bekanntmachung v 2. 1. 2002. (BGBl I S. 42, ber. S. 2909, ber. 2003 I S. 738), letzte Änderung durch Art 7 G v. 31. 1. 2019. (BGBl I S 54), u daljnjem tekstu: BGB.

³ Müller, Gabriele; Renner, Thomas, *Betreuungsrecht und Vorsorgeverfügungen in der Praxis*, Carl Heymanns, Köln, 2015., str. 138-139.

uzeti u obzir. Skrbnik treba poslove štíćenika obavljati na način koji je u skladu s njegovom dobrobiti. U skladu s dobrobiti štíćenika bila bi i mogućnost da on u okviru svojih sposobnosti život oblikuje prema svojim željama i predodžbama (§ 1901. st. 2. BGB-a). Skrbnik treba udovoljiti željama štíćenika ako to nije protivno njegovoj dobrobiti i ako se to od skrbnika očekuje. To vrijedi i za želje štíćenika, koji je te želje izrazio prije imenovanja skrbnika, osim ako je očigledno da se on tih želja više ne želi pridržavati. Prije nego što skrbnik obavi važne poslove za štíćenika, on će o njima razgovarati sa štíćenikom, osim ako to ne bi bilo protivno njegovoj dobrobiti (§ 1901. st. 3. BGB-a).⁴

U usporedbi sa skrbničkim punomoćima, raspolaganje za slučaj skrbništva dolazi uvijek u obzir kada raspolagatelj želi uspostaviti jaču kontrolu nad osobom skrbnika koji se mora imenovati u slučaju nastupa okolnosti uslijed kojih ju je potrebno staviti pod skrbništvo. Adresat raspolaganja za slučaj skrbništva jest sud koji odlučuje o skrbništvu (skrbnički sud). Osoba kod koje se nalazi isprava o raspolaganju za slučaj skrbništva ili kojoj je poznato da ona postoji ima dužnost predati ispravu, a u slučaju da to ne učini, sud je ovlašten izreći novčanu kaznu. Obveza predaje isprave postoji od momenta pokretanja postupka pred skrbničkim sudom.⁵

Skrbnička punomoć omogućuje da poslovi pogođene osobe (opunomoćitelja) budu dobro obavljani kao da ih je obavio sam skrbnik, uslijed čega otpada potreba za imenovanjem skrbnika. Prema § 1896. st. 2. BGB-a, skrbnik se može imenovati za obavljanje samo onih poslova za koje je skrbništvo potrebno. Skrbništvo nije potrebno ako poslove punoljetne osobe može obaviti osoba koja ne pripada krugu osoba prema § 1897. st. 3. BGB-a⁶ ili pomoću drugih, u slučaju kojih se neće imenovati skrbnik, a koji mogu te poslove obaviti isto tako dobro kao i skrbnik.

Skrbnička punomoć razlikuje se od ostalih vrsta punomoći primarno po tome što se izdaje s pogledom na buduću poslovnu nesposobnost i potrebu skrbništva, s tim da ne počinje proizvoditi učinke tek nastupom tih okolnosti. Naprotiv, punomoć koja bi se izdala samo za slučaj nastupanja poslovne nesposobnosti i potrebe skrbništva na temelju njezine odgodne uvjetovanosti nije uobičajena u praksi i ne isključuje zbog toga potrebu za imenovanjem skrbnika. Njezino je

⁴ Ibid.

⁵ Roglmeier, Julia, Beck'sche Online-Formulare Erbrecht, 2019, Rn-1-17.

<https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fform%2Fbeckof-erbr%2Fcont%2Fbeckof-erbr.gl4.gl3.gl1.htm&pos=1&hlwords=on>, stanje od 28. svibnja 2019.

⁶ Prema § 1897. st. 3. BGB-a, skrbnikom se ne može imenovati osoba koja se s punoljetnom osobom koja je smještena ili stanuje u ustanovi, domu ili sličnoj instituciji nalazi u odnosu ovisnosti ili nekoj drugoj bliskoj vezi.

značenje kao instrumenta skrbništva u njemačkom pravu u tome što ona i nakon vremena u kojem je nastupila poslovna nesposobnost opunomoćitelja zadržava pravne učinke i što punomoćnik ne podliježe ograničenjima koja vrijede za zakonskog zastupnika (skrbnika). Smrt opunomoćitelja ne mora nužno dovesti do prestanka skrbničke punomoći; zbog toga što, prema stavovima izraženim u praksi, punomoći u obliku javnobilježničkog akta ili potvrđene (solemnizirane) isprave proizvode učinke i nakon smrti, tako da prelaze učinke i prije i nakon smrti opunomoćitelja (sve do opoziva njegovih nasljednika) i nastavljaju djelovati tako da omogućavaju olakšano odvijanje ostavinskog postupka.⁷

Slično tome i skrbnička punomoć u austrijskom pravu jest punomoć koja će početi proizvoditi učinke kada opunomoćitelj izgubi potrebnu poslovnu sposobnost ili sposobnost uvida, rasuđivanja i izjašnjavanja potrebnu za obavljanje njegovih poslova. Ona je imala prednost pred institutom ovlasti za zastupanje najbližeg srodnika i čini postupak imenovanja skrbnika nepotrebnim ako su poslovi zastupane osobe obavljani u potrebnoj mjeri.⁸ Međutim, nakon stupanja na snagu 2. Zakona o zaštiti odraslih osoba⁹ mijenja se koncept zaštite odraslih osoba i uvodi model četiriju načina zastupanja¹⁰ – na temelju skrbničke punomoći, izbora zastupanog, zakonskog zastupanja i zastupanja na temelju sudske odluke.¹¹ Institut skrbničke punomoći ostaje i nakon stupanja na snagu zakonskih izmjena, pri čemu svatko ima mogućnost odrediti osobu koja će ga zastupati u određenoj stvari ako on više ne bude poslovno sposoban, dakle u stanju samostalno donositi odluke. Skrbnička punomoć proizvodi učinke od momenta gubitka sposobnosti djelovanja. Njome se može odrediti zastupanje u imovinskim stvarima, zastupanje pred tijelima i sudovima, u slučaju različitih postupaka i operacija u odnosu prema liječnicima kao i smještaja u domove za starije osobe. Da bi skrbnička punomoć proizvodila učinke, nužno je da bude registrirana u Austrijskom središnjem registru zastupanja.¹²

Raspolaganja pacijenata u BGB-u su uređena posebnom zakonskom odredbom. U skladu s tim, ako punoljetna osoba koja je sposobna dati pristanak, za

⁷ Bamberger/Roth, Beck'scher Online-Kommentar BGB, 2017, Rn. 27.

⁸ Ferrari, Susanne, *Vorsorgevollmacht und Erwachsenenschutz in Österreich u: Vorsorgevollmacht und Erwachsenenschutz in Europa*, Hrsg. Löhning, M.; Schwab, D.; Henrich, D.; Gottwald, P.; Kroppenber, I., Giesecking, Bielefeld, 2011., str. 148.

⁹ 2. Erwachsenenschutzgesetz (BGBl I 59/2017) stupio je na snagu 1. srpnja 2018., u daljnjem tekstu: 2.ErwSchG.

¹⁰ Vier-Säulen-Modells.

¹¹ <https://www.fwp.at/legal-corner/das-2-erwachsenenschutzgesetz-eine-neuregelung-der-erwachsenenvertretung/>, stanje od 28. svibnja 2019.

¹² Österreichische Zentrale Vertretungsverzeichnis (ÖZVV).

slučaj svoje nesposobnosti za davanje pristanka, u pismenoj formi utvrdi hoće li ona određene, u vrijeme utvrđenja još uvijek neposredno neočekivane, pretrage svojeg zdravstvenog stanja, liječenje ili liječničke zahvate prihvatiti ili uskratiti (raspolaganje pacijenta), skrbnik će ispitati odgovaraju li ta utvrđenja njezinoj aktualnoj životnoj situaciji i liječenju. Ako je to slučaj, skrbnik treba ostvariti volju štíćenika. Raspolaganje pacijenta može se u svako vrijeme neformalno opozvati (§ 1901.a st. 1. BGB-a). Međutim, u slučaju da ne postoji raspolaganje pacijenta ili ako se utvrđenja sadržana u raspolaganju pacijenta ne odnose na aktualnu životnu situaciju i liječenje, skrbnik treba utvrditi želje štíćenika u liječenju ili njegovu pretpostavljenu volju i na temelju toga odlučiti hoće li liječničke zahvate prema st. 1. odobriti ili uskratiti. Pretpostavljenu volju štíćenika treba utvrditi na temelju konkretnih uporišnih točaka. Pritom posebno treba uzeti u obzir prijašnje pismene ili usmene izjave štíćenika, njegova etička ili religiozna uvjerenja i ostale osobne vrijednosne stavove (§ 1901.a st. 2. BGB-a). Oba stavka primjenjuju se neovisno o vrsti i stadiju bolesti štíćenika (§ 1901.a st. 3. BGB-a).

Nasuprot tome, raspolaganja pacijenta u austrijskom pravu uređena su posebnim zakonskim aktom – Zakonom o raspolaganju pacijenta¹³ koji je izmijenjen Novelom PatVG-a 2018.¹⁴ Sukladno tome, raspolaganje pacijenta definira se kao izjava volje, kojom pacijent odbija medicinski postupak, a koja će proizvoditi pravne učinke od momenta kada on tijekom liječenja ne bude sposoban donositi odluke (§ 2 st. 1. PatVG-a). Pacijent je u smislu toga zakona svaka osoba koja je sastavila takvu izjavu, neovisno o tome je li u momentu njezina sastavljanja oboljela ili ne (§ 2. st. 2. PatVG-a).

Za razliku od skrbničke punomoći, koja se definira prije svega kao punomoć, raspolaganje pacijenta jest izjava volje kojom se medicinski postupak može samo odbiti. Pravna priroda raspolaganja pacijenta jest sporna. Osim mišljenja prema kojima se ona definira kao izjava volje, neki autori smatraju da je tu riječ o pravnom poslu ili osobnom aktu.¹⁵

Nasuprot tome, u Hrvatskoj se, sukladno pravnim izvorima kojima se različiti oblici raspolaganja stranke uređuju, rabi različita pravna terminologija. Tako Obiteljski zakon¹⁶ uređuje različite oblike anticipiranih naredbi, dok Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama¹⁷ uređuje obvezujuće izjave. Odluka o ustroju regi-

¹³ Patientenverfügungsgesetz (BGBl I 2006/55), u daljnjem tekstu: PatVG.

¹⁴ Änderung des Patientenverfügungsgesetzes (PatVG Novelle 2018), stupila je na snagu 16 siječnja 2019.

¹⁵ Traar, T.; Pesendorfer, U.; Fritiz, R.; Barth, P.; Sachwalterrecht und Patientenverfügung, Kurzkommmentar, Manz, Wien, 2015., str. 178.

¹⁶ Obiteljski zakon (Narodne novine, br. 103/15), u daljnjem tekstu: ObZ 15.

¹⁷ Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (Narodne novine, br. 76/14), u daljnjem tekstu: ZZODS.

stra anticipiranih naredbi i punomoći u elektroničkom obliku¹⁸, kako to proizlazi iz samog naslova Odluke, uređuje anticipirane naredbe i punomoći, međutim iz teksta proizlazi da je riječ samo o evidenciji obvezujućih izjava (čl. 1. st. 3. Odluke). Sukladno tome, u terminološkom smislu postoji popriličan odmak od onoga što se uobičajeno rabi u germanskim modelima. Anticipirane naredbe prema ObZ-u 15 obuhvaćaju treći dio zakona kojim se uređuju pravni odnosi roditelja i djeteta i mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, preciznije odredbe članka 116. o roditeljskoj skrbi u slučaju smrti roditelja. Osim toga, odredbe o anticipiranim naredbama sadržane su u petom dijelu ObZ-a 15, koji uređuje skrbništvo (čl. 225. – 280.), i osmom dijelu ObZ-a 15, koji se odnosi na postupak pred sudom, odnosno posebne izvanparnične postupke u okviru kojih je propisan i postupak radi donošenja rješenja o zdravlju štićenika (čl. 504.).

ZZODS definira obvezujuću izjavu kao izjavu kojom svaka osoba može ovladati samo jednu osobu, koja na to pristane, da kao osoba od povjerenja umjesto nje, nakon što se ispune zakonom propisane pretpostavke, dade ili uskrati pristanak na određene medicinske postupke propisane ZZODS-om (čl. 68. st. 1.). U obrazloženju Konačnog prijedloga Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama¹⁹ istaknuto je da je, sukladno čl. 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a po uzoru na komparativna rješenja drugih zemalja, propisana mogućnost da svaka osoba unaprijed, u očekivanju pogoršanja zdravlja, odredi osobu od povjerenja koja će za nju donositi odluke u povodu liječenja u trenutku kada ih ona sama ne bude mogla donositi – obvezujuće izjave. Ključno je da se tom zakonskom mogućnošću može izbjeći nepotrebno stavljanje osoba s duševnim smetnjama pod skrbništvo samo radi potrebe liječenja. S obzirom na to da se izjava daje za anticipirane postupke, zakonska mogućnost za davanje tih izjava dana je svim osobama, neovisno o tome imaju li u danom trenutku dijagnozu duševnih smetnji.²⁰

3. OBILJEŽJA ANTICIPIRANIH NAREDBI PREMA ObZ-u

Prema čl. 116. st. 5. ObZ-a 15, roditelj koji ostvaruje roditeljsku skrb može za života u oporuci ili u obliku javnobilježničke isprave (anticipirana naredba) imenovati osobu za koju smatra da bi se u slučaju njegove smrti najbolje skrbila o dje-

¹⁸ Odluka o ustroju registra anticipiranih naredbi i punomoći u elektroničkom obliku (Narodne novine, br. 20/17), u daljnjem tekstu: Odluka.

¹⁹ Konačni prijedlog Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama od svibnja 2014., dostupno na <http://www.sabor.hr/konacni-prijedlog-zakona-o-zastiti-osoba-s-dusevni>, P.Z. br. 612, stanje od 15. srpnja 2017.

²⁰ Cf. *ibid.*, str. 52.

tetu. Ta anticipirana naredba ima ograničen učinak jer njezina realizacija ovisi ne samo o volji roditelja već i o mišljenju djeteta, s tim da će se tijelo nadležno za donošenje odluke o imenovanju skrbnika djeteta morati rukovoditi i kriterijem djetetove dobrobiti.²¹ Ipak, kako bi se naglasio obvezujući karakter i važnost učinaka anticipirane naredbe, čl. 225. st. 3. ObZ-a 15 propisuje da je centar za socijalnu skrb dužan poštovati otprije izraženu želju roditelja o izboru osobe skrbnika koju je roditelj sastavio u obliku javnobilježničke isprave (anticipiranu naredbu), ako su ispunjene pretpostavke za imenovanje skrbnika djetetu propisane ObZ-om 15 te ako to nije u suprotnosti s dobrobiti djeteta. Zanimljivo je da se u tom članku ne spominje dužnost centra za socijalnu skrb da poštuje i oporuku u kojoj je oporučitelj odredio (predložio) osobu koja će biti skrbnik njegovu djetetu, iako je i ta opcija sadržana u čl. 116. st. 5. ObZ-a 15. Može se pretpostaviti da bi centar za socijalnu skrb trebao jednako pristupiti želji roditelja, neovisno o tome je li njegova izjava sadržana u oporuci ili javnobilježničkoj ispravi (anticipirana naredba), ako su ispunjene zakonom propisane pretpostavke da se ta osoba odredi skrbnikom.

Rješenje o imenovanju skrbnika djetetu dostavit će se i osobi koju je roditelj predložio kao osobu skrbnika svojega djeteta, neovisno o tome što ta osoba nije imenovana skrbnikom (*arg. ex. čl. 226. t. 5. ObZ-a 15*). Obvezom dostavljanja odluke osobi za koju je roditelj htio da se imenuje skrbnikom njegova djeteta, a koja nije imenovana, jača se odgovornost tijela koja trebaju donijeti odluku o djetetovu skrbniku. Ali, toj se osobi ne omogućava daljnje ostvarivanje njezinih procesnih prava, jer ona u povodu dostavljene odluke nema mogućnost izjaviti pravni lijek. Tako čl. 278. st. 1. ObZ-a 15 određuje da pravo podnijeti žalbu protiv odluke o imenovanju i razrješenju skrbnika imaju dijete koje je navršilo četrnaest godina i štićenik koji je lišen poslovne sposobnosti. Žalba se podnosi Ministarstvu nadležnom za poslove socijalne skrbi. Osim navedenih osoba, žalbu može podnijeti i osoba koju je štićenik u obliku javnobilježničke isprave, dok još nije bio lišen poslovne sposobnosti, odredio kao osobu za koju bi htio da se imenuje njegovim skrbnikom (anticipirana naredba) te osoba koja je imenovana skrbnikom (čl. 278. st. 2. ObZ-a 15). Međutim, osobi koju je roditelj za slučaj smrti predložio kao osobu za koju bi htio da bude skrbnik njegova djeteta (čl. 116. st. 5. ObZ-a 15), neovisno o tome što joj se dostavlja odluka o imenovanju skrbnika, ne pripada pravo na podnošenje žalbe protiv te odluke.

Zakonom se skrbništvo određuje kao oblik zaštite djeteta bez skrbi, osobe lišene poslovne sposobnosti i osobe koja iz drugih razloga nije u mogućnosti štiti

²¹ Kad se u slučaju smrti roditelja djetetu imenuje skrbnik, uzima se u obzir volja roditelja iz st. 5. ovoga članka i mišljenje djeteta, osim ako se ne procijeni da to ne bi bilo u skladu s djetetovom dobrobiti (čl. 116. st. 6. ObZ-a 15).

svoja prava i interese (čl. 218. ObZ-a 15). Slijedom navedenog, područje primjene anticipiranih naredbi prema ObZ-u 15 u okviru je skrbništva za djecu (čl. 225. t. 3.), ali i skrbništva za punoljetne osobe (čl. 236. t. 6.)²² ObZ 15 u čl. 236. st. 6. propisuje da ako je osoba u odnosu na koju se vodi postupak radi lišenja poslovne sposobnosti u obliku javnobilježničke isprave odredila osobu za koju želi da je zastupa u postupku radi lišenja poslovne sposobnosti (anticipirana naredba), centar za socijalnu skrb tu će osobu imenovati posebnim skrbnikom ako ispunjava ostale pretpostavke za imenovanje skrbnikom propisane ObZ-om 15.²³ Isto tako, ako je osoba lišena poslovne sposobnosti prije lišenja poslovne sposobnosti u obliku javnobilježničke isprave odredila osobu ili više osoba za koju, odnosno za koje bi htjela da se imenuju skrbnikom, odnosno skrbnicima, kao i osobe za koje bi htjela da se imenuju njihovim zamjenicima (anticipirana naredba), centar za socijalnu skrb tu će osobu, odnosno osobe imenovati skrbnikom, odnosno skrbnicima te zamjenikom, odnosno zamjenicima skrbnika ako su ispunjene ostale pretpostavke za imenovanje skrbnikom propisane ObZ-om 15 (čl. 247. st. 5. ObZ-a 15).

Anticipirane naredbe iz domene skrbništva za punoljetne osobe odnose se na dva vremenski i sadržajno različita slučaja. U prvom slučaju, riječ je o osobi u odnosu na koju se vodi postupak radi lišenja poslovne sposobnosti, a ona je prije toga (kada?) trebala imenovati osobu za koju želi da je zastupa u postupku radi lišenja poslovne sposobnosti. To bi značilo da bi takva anticipirana naredba bila ograničena samo na određenje osobe koja će tu osobu zastupati u postupku lišenja poslovne sposobnosti, a ne, kako je to prema čl. 236. st. 5. ObZ-a 14 bilo propisano, osobu koju je odredila skrbnikom.²⁴ Iako se takvo određenje čini preciznijim, u uvjetima kada se anticipirane naredbe odviše ne koriste, određenje opsega i sadržaja anticipirane naredbe njezinim strogim preciziranjem moglo bi dovesti do toga da se one neće primjenjivati jer osoba u odnosu na koju se vodi postupak radi lišenja poslovne sposobnosti nije odredila osobu koja će je zastupati u postupku lišenja poslovne sposobnosti već samo osobu koja će obavljati poslove skrbnika. S druge strane, ako bi se iz općenitijeg određenja (određenja osobe skrbnika) izvodili i zaključci o tome da bi ta osoba bila ovlaštena i za podu-

²² Pod pojmom skrbništva za punoljetne osobe u smislu ovoga poglavlja Zakona podrazumijeva se skrbništvo nad punoljetnom osobom lišenom poslovne sposobnosti ili djetetom koje je poslovnu sposobnost steklo sklapanjem braka, a koje je rješenjem suda lišeno poslovne sposobnosti (čl. 232. ObZ-a 15).

²³ Pretpostavke koje moraju biti ispunjene za obavljanje poslova skrbnika ostale su identične onima prema čl. 247. st. 1. ObZ-a 14. Tako će se rješenjem centra za socijalnu skrb skrbnikom imenovati osoba koja ima osobine i sposobnosti za obavljanje skrbništva, pristati biti skrbnikom te ako je to za dobrobit štićenika (čl. 247. st. 1. ObZ-a 15).

²⁴ Anticipirane naredbe prvotno je uredio Obiteljski zakon iz 2014. (Narodne novine 75/14, 83/14, 5/15), u daljnjem tekstu: ObZ 14.

zimanje pojedinih radnji prije nego što je proveden postupak lišenja (zastupanje u postupku lišenja poslovne sposobnosti), onda takvo posebno uređenje, svakako ne u uvjetima kada se anticipirane naredbe rijetko primjenjuju, ne bi bilo u prilog širenja njihove primjene.

Drugi problem koji se čini aktualan i u odnosu na rješenje iz ObZ-a 14 i ObZ-a 15 tiče se vremenskog momenta. Stoga, kakvo bi značenje imala formulacija iz čl. 236. st. 6. ObZ-a 15 prema kojoj „ako je osoba u odnosu prema kojoj se vodi postupak radi lišenja poslovne sposobnosti u javnobilježničkoj ispravi odredila osobu“, dakle pitanje je do kada to određenje osobe mora najkasnije biti provedeno kako bi se uzelo u obzir u postupku radi lišenja poslovne sposobnosti. Naime, ako postupak lišenja poslovne sposobnosti pokreće sud *ex officio* ili na prijedlog ovlaštenih osoba – centar za socijalnu skrb, bračni drug, krvni srodnici u pravoj lozi, a u pobočnoj lozi do drugog stupnja (čl. 496. st. 1. ObZ-a 15) – a pravne učinke rješenje o lišenju poslovne sposobnosti u pravilu proizvodi tek od momenta pravomoćnosti,²⁵ centar za socijalnu skrb imenovat će osobi prema kojoj je pokrenut postupak za lišenje poslovne sposobnosti posebnog skrbnika, osim ako on nije određen posebnom javnobilježničkom ispravom (čl. 236. st. 6. u svezi s čl. 241. st. 2. ObZ-a 15). Stoga bi određenje osobe posebnog skrbnika, odnosno – prema formulaciji koja se koristi u ObZ-u 15 – određenje osobe koju osoba u odnosu na koju se vodi postupak radi lišenja poslovne sposobnosti želi da je zastupa u tom postupku, svakako trebalo provesti prije pokretanja postupka radi lišenja poslovne sposobnosti, odnosno prije nego što bi centar za socijalnu skrb odlučio o posebnom skrbniku. Iz toga bi razloga *de lege ferenda* svakako trebalo precizirati taj moment tako da se on propiše, primjerice „ako je osoba u odnosu prema kojoj se vodi postupak radi lišenja poslovne sposobnosti u javnobilježničkoj ispravi prije pokretanja postupka lišenja poslovne sposobnosti odredila osobu za koju bi htjela da je u tom postupku zastupa“.

Slično tome, ni odredba ObZ-a 15 – prema kojoj je osoba već lišena poslovne sposobnosti „prije lišenja poslovne sposobnosti“ odredila osobu skrbnika (čl. 247. st. 5. ObZ-a) – nije dovoljno precizna. Naime, treba se zapitati hoće li se taj moment odnositi na određenje osobe skrbnika prije pokretanja postupka lišenja poslovne sposobnosti ili do pravomoćnosti odluke o lišenju poslovne sposobnosti ili pak na neki raniji ili kasniji moment. Dakle, i u ovom slučaju trebalo bi precizirati do kojeg bi najkasnijeg momenta osoba koja je lišena poslovne sposobnosti trebala odrediti osobu skrbnika u anticipiranoj naredbi. Vremensko preciziranje

²⁵ U skladu s tim, sud će po službenoj dužnosti obavijestiti centar za socijalnu skrb o pravomoćnosti rješenja o lišenju poslovne sposobnosti, odnosno o pravnim učincima tog rješenja ako oni nastupaju prije pravomoćnosti (čl. 501. st. 2. ObZ-a 15).

pridonijelo bi većem stupnju pravne sigurnosti onih koji žele da njihova određenja (anticipirane naredbe) proizvedu očekivane pravne učinke, ali istovremeno i preveniralo provođenje postupaka za imenovanje posebnih skrbnika ili skrbnika, jer su se o tome potencijalni štićenici već izjasnili, čime se štedi na vremenu i sredstvima potrebnim za provedbu postupka imenovanja.

Konačno, posebno pitanje odnosi se na oblik isprave u kojoj treba odrediti osobu za zastupanje u postupku lišenja poslovne sposobnosti ili osobu skrbnika. Ranija varijanta ObZ-a 14 u čl. 236. st. 5. uređivala je na dosta dvojbena način tu problematiku propisavši da „ako osoba prema kojoj se vodi postupak za lišenje poslovne sposobnosti sastavi javnobilježničku ispravu kojom imenuje osobu skrbnika (anticipirana naredba)...“ i u čl. 247. st. 5. „ako je osoba lišena poslovne sposobnosti prije lišenja poslovne sposobnosti sastavila javnobilježničku ispravu“, iz čega je proizlazilo da je javnobilježničku ispravu sastavljala osoba koja je imenovala osobu skrbnika, a ne javni bilježnik. Naime, nije jasno kako netko može sastaviti javnobilježničku ispravu ako nije javni bilježnik, osim ako se nije mislilo na privatnu ispravu koju je sastavila ta osoba, a koju je nakon toga potvrdio (solemnizirao) javni bilježnik, premda to na taj način nije određeno.

Javnobilježničke isprave prema čl. 3. st. 1. Zakona o javnom bilježništvu²⁶ jesu isprave o pravnim poslovima i izjavama koje su sastavili javni bilježnici (javnobilježnički akti), zapisnici o pravnim radnjama koje su obavili ili kojima su bili nazočni javni bilježnici (javnobilježnički zapisnici) i potvrde o činjenicama koje su posvjedočili javni bilježnici (javnobilježnička potvrda). Ako nisu u pitanju pravni poslovi iz čl. 53. ZJB-a,²⁷ sudionici u pravnom poslu, svi ili neki od njih, mogu isprave o pravnom poslu potvrditi kod javnog bilježnika, a potvrđena isprava ima snagu javnobilježničkog akta (čl. 59. st. 1. ZJB-a). Dakle, ako apstrahiramo pogreške u normativnom uređenju ObZ-a 14, prema kojem, sukladno zakonskoj odredbi čl. 236. st. 5. i čl. 247. st. 5., proizlazi da javnobilježničku ispravu sastavlja osoba koja je anticipiranom naredbom imenovala skrbnika, i prihvatimo tumačenje kojim se pritom mislilo na privatnu ispravu koju je sastavila ta osoba, a za

²⁶ Zakon o javnom bilježništvu (Narodne novine 78/93, 29/94, 162/98, 16/07, 75/09, 120/16), u daljnjem tekstu: ZJB.

²⁷ (1) Javnobilježnički akt potreban je osobito za valjanost: 1) ugovora o raspolaganju imovinom maloljetnih osoba i osoba kojima je oduzeta poslovna sposobnost, 2) darovnih ugovora bez predaje stvari u neposredan posjed daroprimca, 3. svih pravnih poslova među živima koje osobno poduzimaju gluhi koji ne znaju čitati ili nijemi koji ne znaju pisati. Time se ne dira u odgovarajuće propise mjeničnog i čekovnog prava.

(2) Odredbe st. 1. toč. 3. ovog članka ne odnose se na pravne poslove čija vrijednosti ne prelazi 50.000,00 kn.

(3) Odredbama st. 1. ovoga članka ne dira se u odredbe ovoga ili drugog zakona po kojima je za valjanost pravnog posla potrebno da ispravu o njima sastavi sud ili javni bilježnik (čl. 53. ZJB-a).

koju treba pristanak imenovane osobe, za njezin učinak javnobilježničke isprave, odnosno javnobilježničkog akta, potrebno je da je javni bilježnik potvrdio (solemnizirao) tu ispravu, ako su ispunjene pretpostavke propisane ZJB-om. Kako bi se u oba slučaja (dakle neovisno o tome je li ispravu sastavio javni bilježnik ili je potvrdio privatnu ispravu osobe koja je u njoj odredila skrbnika) radilo o javnobilježničkom aktu, zakonska formulacija ObZ-a 14 trebala je kao oblik isprave u kojem se može dati anticipirana naredba propisati javnobilježnički akt. To pravilo potvrđuju i neka druga zakonska uređenja, prije svega čl. 68. ZZODS-a, prema kojem je obvezujuća izjava pravovaljana ako je sastavljena u obliku javnobilježničkog akta, zatim čl. 16. st. 4. ZZPP-a, prema kojem slijepa osoba, gluha osoba koja ne zna čitati, nijema osoba koja ne zna pisati i gluhoslijepa osoba prihvaća pojedini dijagnostički, odnosno terapijski postupak izjavom u obliku javnobilježničkog akta ili pred dva svjedoka iskazanom izjavom o imenovanju poslovno sposobne osobe koja će u njezino ime prihvaćati ili odbijati pojedini takav postupak. Osim toga, čl. 4. st. 3. Odluke propisuje da opoziv obvezujuće isprave mogu dati davatelj izjave i osoba od povjerenja kod bilo kojeg javnog bilježnika koji je o opozivu obvezujuće izjave dužan obavijestiti drugu stranu i javnog bilježnika koji je sastavio javnobilježnički akt o davanju obvezujuće izjave, iz čega proizlazi da se ona sastavlja u obliku javnobilježničkog akta.

ObZ 15 u usporedbi s ObZ-om 14 napušta uređenje prema kojem osoba koja anticipiranom naredbom imenuje osobu skrbnika sastavlja javnobilježničku ispravu te propisuje da anticipirana naredba treba biti u obliku javnobilježničke isprave (čl. 236. st. 6. i 247. st. 5.), što je ipak bolje rješenje u odnosu na ranije važeće uređenje. Ipak, i dalje se može uputiti prigovor da nije provedeno razlikovanje javnobilježničke isprave i javnobilježničkog akta u ObZ-u 15 kao i u ObZ-u 14. Isto tako i Pravilnik o sadržaju i obliku anticipiranih naredbi²⁸ propisuje da se anticipirana naredba sastavlja u obliku javnobilježničke isprave (čl. 28. st. 1.), kao i da se anticipirana naredba može povući u bilo kojem trenutku na isti način i u istom obliku u kojem je dana (čl. 29. st. 1.).

Području primjene anticipiranih naredbi pripadaju i odluke o zdravlju štićenika. Tako – unatoč tome što samo sud u izvanparničnom postupku može na prijedlog štićenika koji je u tom dijelu lišen poslovne sposobnosti ili skrbnika donijeti rješenje o sterilizaciji, doniranju tkiva i organa kao i mjerama za održavanje na životu štićenika – rješenje suda o tim pitanjima ipak neće biti potrebno ako je

²⁸ Pravilnik o načinu vođenja očevidnika i spisa predmeta osoba pod skrbništvom, načinu popisa i opisa njihove imovine, podnošenju izvješća i polaganju računa skrbnika te sadržaju i obliku punomoći i anticipiranih naredbi (Narodne novine, br. 106/14), u daljnjem tekstu: Pravilnik o sadržaju i obliku anticipiranih naredbi.

štićenik, u vrijeme dok je bio poslovno sposoban, u obliku javnobilježničke isprave odlučio o tim postupcima i mjerama anticipiranom naredbom (čl. 260. ObZ-a 15). Ono što se u tom određenju čini problematično jest određenje „u vrijeme dok je bio poslovno sposoban“ jer je neka osoba poslovno sposobna sve dok pravomoćnim rješenjem ne bude lišena poslovne sposobnosti. Zbog toga bi se moglo dogoditi da osoba koja u vremenu u kojem odluka o lišenju poslovne sposobnosti još nije postala pravomoćna, dakle tijekom postupka lišenja poslovne sposobnosti, odluči o pitanjima koja se tiču njegova zdravlja dade izjavu o svojem zdravlju, iako je njezina sposobnost rasuđivanja bila smanjena jer se njezino zdravstveno stanje izrazito pogoršalo. Što u takvim slučajevima? Bi li posebni skrbnik koji je imenovan za zastupanje te osobe u postupku lišenja poslovne sposobnosti trebao i na koji način utjecati na odluku osobe koja je još uvijek poslovno sposobna? S druge strane, moguće je da u postupku lišenja poslovne sposobnosti dođe do toga da prijedlog za lišenje ne bude prihvaćen, pa u tom slučaju osoba ostaje poslovno sposobna, neovisno o tome što je postupak pokrenut. Možda bi u tim slučajevima trebalo voditi najviše računa o njezinoj sposobnosti za rasuđivanje u momentu davanja izjave. Tako javni bilježnik prilikom sastavljanja javnobilježničkog akta mora, ako je to moguće, ispitati jesu li stranke sposobne i ovlaštene za poduzimanje i sklapanje posla, objasniti strankama smisao i posljedice posla i uvjeriti se u njihovu pravu i ozbiljnu volju. Javni će bilježnik izjave sudionika potpuno jasno i određeno sastaviti pismeno i onda ih sam pročitati strankama i neposrednim se pitanjima uvjeriti odgovara li sadržaj javnobilježničkog akta volji stranaka. Prilozi će se pročitati samo na zahtjev stranaka, što se utvrđuje i u samom javnobilježničkom aktu (čl. 57. ZJB-a). I u slučaju kada je riječ o solemnizaciji privatne isprave, javni će bilježnik ispravu ispitati u skladu s odredbama članaka 34., 57. i 58. ZJB-a i, ako zato ne nađe zapreka, potvrdit će je (čl. 59. st. 2. ZJB-a). Stoga je sudjelovanje javnog bilježnika pri sastavljanju anticipirane naredbe, neovisno o tome o kakvom je sadržaju isprave riječ, od velike važnosti. Sud će odbaciti prijedlog za donošenje odluke o zdravlju štíćenika ako je štíćenik u vrijeme u koje je bio poslovno sposoban u obliku javnobilježničke isprave (anticipirana naredba) iz članka 260. stavka 2. ObZ-a 15 odlučio o tim stvarima (čl. 504. st. 3. ObZ-a 15).

Zaključno, anticipirane naredbe u hrvatskom pravnom sustavu obuhvaćaju različite oblike raspolaganja kojima se unaprijed određuje osoba koja će biti skrbnik (roditelj za dijete, osoba koja će biti lišena poslovne sposobnosti) ili osoba koja će zastupati neku osobu tijekom postupka (osoba u odnosu na koju se vodi postupak lišenja poslovne sposobnosti) kao i odluke o sterilizaciji, doniranju tkiva i organa te mjerama za održavanje na životu štíćenika. Na taj su način jednim nazivom obuhvaćeni pojedini oblici skrbničkih punomoći i raspolaganja štíćeni-

ka koji se tiču njegova zdravlja, odnosno poduzimanja ili uskrate nekih medicinskih postupaka. U skladu s tim, anticipirane naredbe prema ObZ-u svojevrsni su konglomerat punomoći i raspolaganja štíćenika ograničenog doseg. Posebno problematičnom čini se odluka štíćenika o mjerama za održavanje na životu i njezina vezujućeg učinka na liječnika, kao i nepostojanja posebnog registra u kojem se registriraju raspolaganja štíćenika koja se tiču njegova zdravlja, o čemu ćemo detaljnije u dijelu koji se tiče problema u primjeni.²⁹

4. OBILJEŽJA OBVEZUJUĆIH IZJAVA PREMA ZZODS-u

Obvezujuća izjava ZZDOS-om je određena kao izjava kojom svaka osoba može ovlastiti samo jednu osobu, koja na to pristane, da kao osoba od povjerenja umjesto nje, nakon što se ispune zakonom propisane pretpostavke dade ili uskrtati pristanak na određene medicinske postupke propisane ZZODS-om (čl. 68. st. 1.). Obvezujuća izjava pravovaljana je ako je sastavljena u obliku javnobilježničkog akta (čl. 68. st. 2. ZZODS-a). Sukladno obvezi ministra nadležnog za poslove zdravlja i ministra nadležnog za poslove pravosuđa da u suradnji pravilnikom propišu vođenje evidencije o obvezujućim izjavama, načinu pohranjivanja, čuvanja i ostvarivanja prava pristupa podacima iz obvezujućih izjava (čl. 68. st. 3. ZZODS-a), 2015. godine donesen je Pravilnik o načinu vođenja evidencije o obvezujućim izjavama, načinu pohranjivanja, čuvanja i ostvarivanja prava pristupa podacima iz obvezujućih izjava.³⁰

4.1. Razlike između obvezujuće izjave prema ZZODS-u i anticipirane naredbe prema ObZ-u 15

Prema ZZODS-u, obvezujuća izjava razlikuje se od anticipiranih naredbi prema ObZ-u 15, s obzirom na zakonom propisane pretpostavke koje za njezinu valjanost moraju biti ispunjene. Tako primjerice iz obrazloženja Konačnog prijedloga ZZODS-a proizlazi da obvezujuću izjavu može dati svaka osoba, bez obzira na to je li u trenutku davanja te izjave imala dijagnosticiranu duševnu smetnju.³¹ Nasuprot tome, kada se radi o anticipiranim naredbama propisanim ObZ-om 15, u ovisnosti o tome odnose li se one na odnos roditelja i djece (čl. 116. st. 5.), osoba u odnosu na koju se vodi postupak lišenja poslovne sposobnosti (čl. 236. st. 6.)

²⁹ Ad. 6.

³⁰ Pravilnik o načinu vođenja evidencije o obvezujućim izjavama, načinu pohranjivanja, čuvanja i ostvarivanja prava pristupa podacima iz obvezujućih izjava (Narodne novine 16/15), u daljnjem tekstu: Pravilnik o obvezujućim izjavama.

³¹ Konačni prijedlog ZZODS-a, str. 52.

ili osoba lišene poslovne sposobnosti (čl. 247. st. 5.) te štićenika o odlukama koje se tiču njegova zdravlja (čl. 260. st. 2.), to mogu biti samo osobe koje se nalaze u određenom odnosu (roditelj i dijete), osobe prema kojima se vodi određeni postupak, osobe koje su lišene poslovne sposobnosti ili štićenici koji daju izjavu o svojem zdravlju.

Sljedeća razlika koja proizlazi iz navedene usporedbe tiče se cilja i svrhe anticipirane naredbe te cilja i svrhe obvezujuće izjave. Sadržaj obvezujuće izjave ograničen je u odnosu na sadržaj pojedinih anticipiranih naredbi jer se odnosi samo na određene osobe koje će, nakon što se ispune zakonske pretpostavke, dati ili uskratiti pristanak na određene medicinske postupke propisane ZZODS-om. Cilj je anticipiranih naredbi različit, ovisno o tome odnose li se one na imenovanje osobe skrbnika djetetu, imenovanja skrbnika štićeniku ili posebnog skrbnika osobi prema kojoj se vodi postupak lišenja poslovne sposobnosti, odnosno osobe koja će ga zastupati u postupku lišenja poslovne sposobnosti, dakle imenovanje osoba čiji je sadržaj i opseg poslova koje će one obavljati znatno širi nego što je to u slučaju obvezujuće izjave. U slučaju anticipirane naredbe koja se odnosi na zdravlje štićenika, ne radi se o imenovanju osobe već o mjerama i postupcima u svezi sa zdravljem štićenika, izjave koje štićenik daje samostalno, dok je poslovno sposoban i koje će vrijediti kada on to više ne bude. Sličnost s obvezujućim izjavama bila bi u tome što se ta anticipirana naredba i obvezujuća izjava odnose na medicinske postupke, a razlika bi bila u tome što izjave o zdravlju štićenika daje sam štićenik, dok je bio poslovno sposoban, dok davatelj obvezujuće izjave imenuje osobu od povjerenja koja će umjesto nje dati ili uskratiti pristanak na određene medicinske postupke propisane ZZODS-om.

Daljnje razlike postoje u odnosu na osobu koja se imenuje. Naime, ZZODS propisuje da to može biti samo jedna osoba od povjerenja koja na to pristane. ObZ-15 anticipiranim naredbama propisuje imenovanje jedne ili više osoba, u ovisnosti o tome o kojoj je anticipiranoj naredbi riječ. Naime, ako je riječ o anticipiranoj naredbi iz odnosa roditelja i djeteta ObZ 15 u čl. 116. st. 5. propisuje da će roditelj „imenovati osobu za koju smatra da bi se u slučaju njegove smrti najbolje skrbrila o djetetu“. Osoba prema kojoj se vodi postupak lišenja poslovne sposobnosti anticipiranom naredbom može prema čl. 236. st. 6. ObZ-a 15 odrediti „osobu za koju želi da je zastupa u postupku lišenja poslovne sposobnosti“. Konačno, osoba lišena poslovne sposobnosti prema čl. 247. st. 5. ObZ-a 15 anticipiranom naredbom može odrediti „osobu ili više osoba za koju, odnosno koje bi htjela da se imenuju skrbnikom, odnosno skrbnicima, kao i osobe za koje bi htjela da se imenuju njihovim zamjenicima“.

Strogo uzevši, iz onoga što je propisano ObZ-om 15 proizlazi da bi u anticipiranim naredbama koje se tiču odnosa roditelja i djece i osobe prema kojoj se vodi postupak lišenja poslovne sposobnosti moguće bilo odrediti samo jednu osobu skrbnikom, odnosno samo jednu osobu zastupnikom u postupku lišenja poslovne sposobnosti. Nasuprot tome, odredba čl. 247. st. 5. ObZ-a 15 o imenovanju skrbnika osobi lišenoj poslovne sposobnosti omogućuje da to bude više osoba skrbnika i zamjenika. Nije jasno na temelju čega je provedena takva distinkcija, jer zašto roditelj ne bi mogao odrediti više skrbnika za svoje dijete ili eventualno skrbnika i zamjenika. Osim toga, bi li izrijekom moralo biti propisano zakonom da je moguće odrediti više osoba skrbnika, zastupnika i njihovih zamjenika kako bi se takvo određenje smatralo pravovaljanim? Smatramo da ne bi trebalo biti nikakve zapreke da se na taj način postupi, jer što bi se dogodilo u slučaju da osoba koju je primjerice roditelj imenovao skrbnikom djetetu za slučaj smrti u trenutku njegove smrti bude lišena poslovne sposobnosti ili umre? Ne bi li u tom slučaju korisnije bilo anticipiranom naredbom odrediti ne samo osobu skrbnika već više skrbnika i njihove zamjenike?

Još jedna posebnost koja je u ZZODS-u izrijekom propisana, a u ObZ-u 14 i ObZ-u 15 nije, jest da je za pravovaljanost obvezujuće izjave potrebno da je osoba od povjerenja pristala da umjesto osobe koja je obvezujuću izjavu dala daje ili uskrati pristanak na određene medicinske postupke propisane ZZODS-om. Stoga je pristanak obvezanoga jedna od zakonom propisanih pretpostavki nužnih za valjanost obvezujuće izjave. Nasuprot tome, ObZ 15 izrijekom ne propisuje da je potreban pristanak osobe koju je roditelj, osoba prema kojoj se vodi postupak lišenja poslovne sposobnosti ili osoba lišena poslovne sposobnosti anticipiranom naredbom odredila za obavljanje određenih poslova. Formulacijski je naglašena volja onoga koji anticipiranu naredbu daje tako da, kao što ObZ 15 propisuje, smatra, želi, htjela bi, ali ništa ne određuje o pristanku osobe koja bi naredbu trebala izvršiti. Unatoč tome, smatramo da bi pristanak osobe koju je davatelj naredbe odredio za izvršenje određenih poslova bio nuždan, jer bi u protivnom institut bio besmislen. Ako bi učinak anticipirane naredbe od početka bio neizvjestan već time hoće li osoba na koju se naredba odnosi prihvatiti tu naredbu ili ne, onda naredbe ne bi trebalo ni biti, odnosno ona bi se trebala odrediti samo u slučaju da druga strana (izvršitelj naredbe) na to pristane. Ipak, moguće je da od momenta davanja i prihvata naredbe pa do momenta njezina izvršenja protekne dulji period, u kojem je moguć nastup različitih okolnosti, koje pak mogu dovesti u pitanje mogućnost izvršenja naredbe.

Zanimljivo je da ni Pravilnik o sadržaju i obliku anticipiranih naredbi u čl. 28. st. 2. ne propisuje pristanak osobe imenovane za obavljanje određenih poslo-

va kao jedan od obvezatnih elemenata anticipirane naredbe. Naime, u čl. 28. st. 2. Pravilnika o sadržaju i obliku anticipiranih naredbi propisano je da anticipirana naredba obvezno sadrži podatke o davatelju naredbe (osobno ime, osobni identifikacijski broj, datum i mjesto rođenja, prebivalište, boravište), izjavu kojom davatelj naredbe imenuje određenu osobu skrbnikom u smislu čl. 236. st. 5. te podatke o imenovanoj osobi (osobno ime, osobni identifikacijski broj, datum i mjesto rođenja, prebivalište, boravište te podatke za kontakt).

Konačno, upozorit ćemo na još jedan od kriterija razlikovanja obvezujuće izjave prema ZZODS-u i anticipiranih naredbi prema ObZ-u 15, o kojima je već bilo riječi, a tiču se oblika isprave u kojem treba biti anticipirana naredba i obvezujuća izjava. Tako je za anticipirane naredbe i u ObZ-u 15 (116. st. 5., 236. st. 6., 247. st. 5., 260. st. 2) i u Pravilniku o sadržaju i obliku anticipiranih naredbi propisano da se anticipirana naredba sastavlja u obliku javnobilježničke isprave (čl. 28. st. 1. Pravilnika o sadržaju i obliku anticipiranih naredbi). Suprotno tome, ZZODS (čl. 68. st. 2.) i Pravilnik o obvezujućim izjavama (*arg. ex. čl. 4. st. 1.*)³² propisuju formu javnobilježničkog akta. U sastavljanju javnobilježničkog akta sudjeluje javni bilježnik, jer je jedan od podataka koji se upisuje u Registar anticipiranih naredbi i punomoći u elektroničkom obliku (dalje u tekstu: Registar) podatak o javnom bilježniku koji je sastavio obvezujuću izjavu (čl. 3. st. 1. t. 3. Pravilnika o obvezujućim izjavama), što bi upućivalo na zaključak kako je za sastavljanje tih isprava nužna prisutnost javnog bilježnika. Nije jasno bi li takva solucija isključivala mogućnost da davatelj izjave i osoba od povjerenja koja treba dati pristanak sastave privatnu ispravu koju bi kasnije potvrdio (solemnizirao) javni bilježnik.

4.2. Specifičnosti obvezujuće izjave

Osim razlika koje proizlaze iz zakonskog određenja obvezujuće izjave prema čl. 68. st. 1. ZZODS-a i odredbi o anticipiranim naredbama ObZ-a 15, obvezujuće izjave određene su daljnjim specifičnostima koje proizlaze iz nešto detaljnijeg pristupa zakonodavca i načina na koji su uređene. Unatoč tome što ZZODS u čl. 68. st. 1. propisuje da obvezujuću izjavu može dati svaka osoba, zakonom su propisane daljnje pretpostavke koje ta osoba mora ispunjavati. Tako davatelj obvezujuće izjave može biti osoba koja je navršila 18 godina života ili je stekla poslovnu sposobnost prije punoljetnosti, a nije lišena poslovne sposobnosti za donošenje

³² Prema čl. 4. st. 1. Pravilnika o obvezujućim izjavama, opoziv obvezujuće izjave mogu dati davatelj izjave i osoba od povjerenja kod bilo kojeg javnog bilježnika koji je o opozivu obvezujuće izjave dužan obavijestiti drugu stranu i javnog bilježnika koji je sastavio *javnobilježnički nkt* o davanju obvezujuće izjave.

odluka o medicinskim postupcima (čl. 70. st. 1. ZZODS-a). Osoba od povjerenja³³ može biti osoba koja je navršila 18 godina života i koja nije lišena poslovne sposobnosti, s tim da ne može ovlaštenje iz obvezujuće izjave prenijeti na drugu osobu (čl. 70. st. 2. i 3. ZZODS-a).

Promatrano iz perspektive davatelja izjave, svaka osoba može ovlastiti samo jednu osobu kao osobu od povjerenja (čl. 68. st. 1. ZZODS-a). Prema tome, davatelj izjave ne bi mogao imenovati više osoba od povjerenja ili njihove zamjenike. Mogao bi eventualno opozvati obvezujuću izjavu i ovlastiti neku drugu osobu kao osobu od povjerenja ako u tom momentu još ne bi bio lišen poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na donošenje odluka u medicinskim postupcima. Iz perspektive osobe od povjerenja treba istaknuti da ona ovlaštenje iz obvezujuće izjave ne može prenijeti na drugu osobu (čl. 70. st. 3. ZZODS-a). U slučaju da ne želi izvršavati dana joj ovlaštenja, i ona bi mogla opozvati obvezujuću izjavu. Međutim, time bi mjesto osobe od povjerenja ostalo ispražnjeno, davatelj izjave morao bi odrediti novu osobu od povjerenja, čije bi određivanje ovisilo o njegovim sposobnostima u tom momentu. Slijedom navedenog, i davatelj obvezujuće izjave i osoba od povjerenja mogu u svakom trenutku opozvati obvezujuću izjavu (čl. 71. st. 1. ZZODS-a), pri čemu je za opoziv potrebno ispunjenje određenih zahtjeva forme. Kao što je obvezujuća izjava pravovaljana samo ako je sastavljena u formi javnobilježničkog akta (čl. 68. st. 2. ZZODS-a), tako je i opoziv obvezujuće izjave pravovaljan ako je sastavljen u obliku javnobilježničkog akta (čl. 71. st. 2. ZZODS-a).

Obvezujuća izjava primjenjuje se samo onda ako osoba koja ju je dala nije sposobna dati pristanak za medicinske postupke određene tom izjavom (čl. 69. st. 1. ZZODS-a). To znači da obvezujuća izjava može egzistirati, ali će se aktivirati tek nastupom određenih okolnosti koje utječu na nesposobnost davatelja obvezujuće izjave za davanje pristanka na medicinske postupke određene ZZODS-om.³⁴ Osim što je zakonom propisano od kada će se obvezujuća izjava primjenjivati, određeno je i na koji će način ona djelovati prema pružateljima medicinskih usluga. Tako obvezujuća izjava obvezuje sve pružatelje medicinskih usluga koji primjenjuju medicinske postupke propisane ZZODS-om (čl. 69. st. 2. ZZODS-a), što bi značilo da u slučaju da takva izjava postoji i ako su pružatelji medicinskih

³³ ZZODS u čl. 3. određuje značenje pojedinih pojmova, u okviru kojih je u t. 9. definirana i osoba od povjerenja kao osoba koja je ovlaštena za davanje ili uskratu pristanka na određene medicinske postupke umjesto osobe koja ju je na to ovlastila obvezujućom izjavom.

³⁴ Medicinski je postupak prijam, zadržavanje i smještaj u psihijatrijsku ustanovu te dijagnostički postupak i liječenje osobe s duševnim smetnjama (čl. 3. st. 1. t. 4. ZZODS-a).

usluga upoznati s njezinim postojanjem i sadržajem³⁵, bili bi dužni postupiti na način na koji je to odredila osoba od povjerenja – dajući ili uskraćujući pristanak na medicinske postupke određene ZZODS-om. U protivnom, odgovarali bi za štetu koju je ta osoba pretrpjela uslijed nepoštivanja obvezujuće izjave.

Posebno treba naglasiti da, prema čl. 72. st. 1. ZZODS-a, obvezujuća izjava ima prednost pred odlukama zakonskog zastupnika.³⁶ Takvo zakonsko određene izraz je poštivanja odluka volje davatelja obvezujuće izjave te kao takva ima prednost pred zamjenskim odlukama u skladu s pravom svake osobe na samoodređenje.³⁷ Međutim iz tog rješenja proizlazi da osoba zakonskog zastupnika (skrbnik) i osoba od povjerenja moraju biti različite osobe, jer se obvezujuća izjava daje osobi od povjerenja, a to nije osoba skrbnika. Međutim, osoba prema kojoj se vodi postupak lišenja poslovne sposobnosti ili koja je lišena poslovne sposobnosti može anticipiranom naredbom imenovati osobu koja će je zastupati u postupku lišenja poslovne sposobnosti ili osobu skrbnika. To bi mogla biti osoba od povjerenja davatelja anticipirane naredbe. Međutim, ona ne može biti osoba od povjerenja koja će, kada se ispune zakonom propisane pretpostavke (kada osoba koja je dala obvezujuću izjavu bude nesposobna za davanje pristanka na medicinske postupke određene ZZODS-om), dati ili uskratiti pristanak za tu osobu umjesto nje. U slučaju da ne postoje dvije različite osobe – osoba koja je anticipiranom naredbom imenovana skrbnikom i osoba od povjerenja na koju je davatelj obvezujuće izjave prenio ovlast davanja ili uskraćivanja pristanka za medicinske postupke, poštovat će se odluka zakonskog zastupnika, moguće osobe skrbnika određenog anticipiranom naredbom. Dakle, može se pretpostaviti da osoba koja je anticipiranom naredbom određena skrbnikom neće posebno davati obvezujuću izjavu prema ZZODS-u jer bi davanje ili uskrata pristanka za poduzimanje medicinskih postupaka skrbniku izvorno pripadali. U prilog tome stavu bio bi i čl. 72. st. 1. ZZODS-a, prema kojem obvezujuća izjava ima prednost pred odlukama zakonskog zastupnika. Stoga, ako nema obvezujuće izjave, o tim će pitanjima odlučivati zakonski zastupnik, skrbnik, koji može biti i osoba određena anticipiranom naredbom. Moguća bi bila i drugačija interpretacija, prema kojoj bi osoba koja je skrbnik određen anticipiranom naredbom bila i osoba od povjerenja određena obvezujućom izjavom. Iako bi, u načelu, opseg poslova osobe od povjerenja izvorno pripadao i skrbniku, moguće je da bi davatelj izjave želio s osobom od

³⁵ Evidenciju o obvezujućim izjavama vodi Hrvatska javnobilježnička komora upisom u Registar anticipiranih naredbi i punomoći u elektroničkom obliku (čl. 2. st. 2. Pravilnika o obvezujućim izjavama).

³⁶ Zakonski zastupnik za dijete jest roditelj ili skrbnik, a za punoljetnu osobu koja je lišena poslovne sposobnosti skrbnik (čl. 3. st. 1. t. 19 ZZODS-a).

³⁷ Konačni prijedlog ZZODS-a, str. 52.

povjerenja precizirati hoće li dati ili uskratiti pristanak na medicinske postupke propisane ZZODS-om, umjesto da skrbniku prepusti donošenje tih odluka. U tom bi slučaju osoba koja je anticipiranom naredbom imenovana skrbnikom istovremeno bila i osoba od povjerenja koju je davatelj obvezujuće izjave ovlastio na donošenje odluka o medicinskim postupcima određenim ZZODS-om.

Ako psihijatrijska ustanova smatra da je odluka osobe od povjerenja štetna za osobu s duševnim smetnjama, obavijestit će o tome nadležni centar za socijalnu skrb koji je ovlašten pokrenuti postupak opoziva obvezujuće izjave pred općinskim sudom mjesno nadležnim prema prebivalištu, odnosno boravištu osobe s duševnim smetnjama (čl. 72. st. 2. ZZODS-a). Dakle, poticaj za donošenje takve odluke daje psihijatrijska ustanova, a osoba koja je ovlaštena o opozivu obvezujuće izjave pokrenuti postupak jest nadležni centar za socijalnu skrb. S obzirom na to da bi od pokretanja postupka opoziva obvezujuće izjave do pravomoćnosti odluke o opozivu mogao proći dulji period, u okviru kojeg bi se, s obzirom na učinke obvezujuće izjave, moralo postupati u skladu s njom te da bi u tom periodu za osobu s duševnim smetnjama mogla eventualno nastati šteta, sud može privremenom mjerom zaštititi interese osobe s duševnim smetnjama do pravomoćnosti odluke o opozivu obvezujuće izjave (čl. 72. st. 3. ZZODS-a).

Obvezujuća izjava prestaje važiti uslijed nastupa određenih okolnosti na strani davatelja obvezujuće izjave i osobe od povjerenja, a to su njihove izjave i odluke nadležnog tijela. Tako obvezujuća izjava prestaje važiti u slučaju smrti davatelja izjave ili osobe od povjerenja, kao i u slučaju lišenja poslovne sposobnosti osobe od povjerenja, opozivom obvezujuće izjave ili odlukom suda (čl. 73. ZZODS-a).

Konačna ocjena usporedbe rješenja ObZ-a 15 o anticipiranim naredbama i odredbi ZZODS-a o obvezujućim izjavama govori u prilog odredbi ZZODS-a, koje su znatno određenije i preciznije. Naravno, to i stoga što odredbe ObZ-a 15 određuju primjenu anticipiranih naredbi u određenim slučajevima nigdje ne navodeći pobliža obilježja toga instituta, vjerojatno pretpostavljajući da bi se njihovo uređenje trebalo provesti nekim drugim aktom (možda pravilima obveznog prava), do čega od njihove primjene prema ranijem ObZ-u 14 do danas nije došlo. Osim toga, odredbe ZZODS-a o obvezujućim izjavama i u vremenskom su smislu znatno preciznije. Tako je ZZODS-om primjerice određeno od kada netko može dati obvezujuću izjavu (čl. 70. st. 1.), od kada netko može biti osoba od povjerenja (čl. 70. st. 2.), od kada će davatelj izjave i osoba od povjerenja obvezujuću izjavu moći opozvati (čl. 71. st. 1.), od kada će se ona primjenjivati (čl. 69. st. 1.) te kada prestaje važiti (čl. 73.), a precizno je određen i vremenski moment do kojeg sud može odrediti privremenu mjeru kako bi se zaštitili interesi osobe s duševnim smetnjama (čl. 72. st. 3.).

4.3. Pravilnik o obvezujućim izjavama

Pravilnik o načinu vođenja evidencije o obvezujućim izjavama, načinu pohranjivanja, čuvanja i ostvarivanja prava pristupa podacima iz obvezujućih izjava (Pravilnik o obvezujućim izjavama) donesen 2015. uređuje registarska pitanja obvezujućih izjava kako bi se mogla realizirati jedna od vrlo važnih pretpostavki vezana uz spoznaju o njihovu postojanju i sadržaju. Prema Pravilniku o obvezujućim izjavama, evidencija o obvezujućim izjavama vodi se za osobe koje su te izjave dale ili opozvale (čl. 2. st. 1.), a pravo uvida u Registar bez prava unosa podataka imaju općinski sud, centar za socijalnu skrb, liječnik i zakonski zastupnik (čl. 6. st. 2.). Evidenciju o obvezujućim izjavama vodi Hrvatska javnobilježnička komora upisom u Registar anticipiranih naredbi i punomoći u elektroničkom obliku (čl. 2. st. 2. Pravilnika o obvezujućim izjavama), a unos podataka u Registar obavljaju Hrvatska javnobilježnička komora i javni bilježnik (čl. 6. st. 1. Pravilnika o obvezujućim izjavama). To ujedno znači i da Registar koji vodi Hrvatska javnobilježnička komora obuhvaća više vrsta izjava koje uređuju različiti zakonski akti – ObZ, ZZODS i ZZPP. Sukladno tekstu Pravilnika, to je Registar anticipiranih naredbi i punomoći, koji, osim obvezujućih izjava, obuhvaća anticipirane naredbe i izjave o imenovanju osobe koja će dati pristanak ili odbiti suglasnost za pojedini dijagnostički ili terapijski učinak, umjesto osobe koja je tu izjavu dala. Takav naziv Registra zadržan je i u Odluci o ustroju Registra iz 2017.

Pravilnik o obvezujućim izjavama, osim podataka koje Registar mora sadržavati (čl. 3.), propisuje način opoziva obvezujuće izjave i proceduru radi pokretanja postupka opoziva obvezujuće izjave (čl. 4.), pohranjivanje i čuvanje obvezujućih izjava (čl. 5.) te pravo na unos i pristup podacima iz Registra (čl. 6.). U sadržajnom smislu propisana je nešto dulja lista podataka koji će se u registru upisivati,³⁸ a postupak opoziva obvezujuće izjave provodi se tako da osoba koja je obvezujuću izjavu dala ili osoba od povjerenja opoziv mogu dati u svako vrijeme, kod bilo ko-

³⁸ Prema čl. 3. Pravilnika o obvezujućim izjavama, Registar sadrži sljedeće podatke o evidentiranim obvezujućim izjavama: 1. broj pod kojim je evidentirana obvezujuća izjava u Registru, 2. datum sastavljanja obvezujuće izjave, 3. podatke o javnom bilježniku koji je sastavio obvezujuću izjavu, 4. datum upisa obvezujuće izjave u evidenciju, 5. podatke o davatelju obvezujuće izjave (osobno ime, osobni identifikacijski broj, datum i mjesto rođenja, prebivalište/boravište), 6. podatke o osobi od povjerenja (osobno ime, osobni identifikacijski broj, datum i mjesto rođenja, prebivalište/boravište te podatke za kontakt), 7. opis medicinskih postupaka za koje je osoba od povjerenja ovlaštena dati ili uskratiti pristanak, 8. podatak o odluci i datumu odluke o lišenju poslovne sposobnosti davatelja izjave, 9. datum sastavljanja opoziva obvezujuće izjave, 10. podatke o osobi (davatelj izjave ili osoba od povjerenja) koja je dala opoziv, 11. podatke o javnom bilježniku koji je sastavio opoziv obvezujuće izjave, 12. podatak o smrti davatelja izjave, 13. podatak o smrti osobe od povjerenja, 14. upis podatka o pokretanju postupka za opoziv obvezujuće izjave od strane nadležnog centra za socijalnu skrb, 15. upis odluke suda o izdanoj privremenoj mjeri zaštite interesa osoba s duševnim smetnjama, 16. upis odluke suda o prestanku važenja obvezujuće izjave.

jeg javnog bilježnika, koji je o opozivu obvezujuće izjave dužan obavijestiti drugu stranu i javnog bilježnika koji je sastavio javnobilježnički akt o davanju obvezujuće izjave. Javni bilježnik koji je sastavio izjavu o opozivu obvezujuće izjave dužan je te podatke upisati u Registar (čl. 4. st. 1. Pravilnika o obvezujućim izjavama). S obzirom na to da se izjava o opozivu obvezujuće izjave daje pred javnom bilježnikom, otpada mogućnost da osoba o tome sastavi privatnu ispravu koju bi naknadno potvrdio (solemnizirao) javni bilježnik. Javni će bilježnik javnobilježnički akt o obvezujućim izjavama, odnosno o njihovu opozivu u elektroničkom obliku (kao skenirane isprave) dostaviti u arhiv Registra radi trajne pohrane (čl. 5. st. 2. Pravilnika o obvezujućim ispravama).

4.4. Odluka o ustroju registra anticipiranih naredbi i punomoći u elektroničkom obliku

Odluka o ustroju registra anticipiranih naredbi i punomoći u elektroničkom obliku donesena je na temelju članka 7. Pravilnika o obvezujućim izjavama³⁹ i čl. 134. st. 1. t. 6. ZJB-a. Ona se primarno odnosi na obvezujuće izjave prema ZZODS-u, odnosno na oblik i sadržaj Registra te način vođenja evidencije o obvezujućim izjavama koja se vodi za osobe koje su dale ili opozvale obvezujuću izjavu (čl. 1. st. 2. Odluke). Registar je elektronička baza podataka u kojoj je sadržana evidencija o obvezujućim izjavama koja se vodi za osobe koje su dale ili opozvale obvezujuću izjavu. On se vodi primjenom informatičke tehnologije uz zaštitu pristupa i gubitka unesenih podataka sukladno propisima o informacijskoj sigurnosti i zaštiti osobnih podataka (čl. 1. st. 3. Odluke).

I ta odluka, poput Pravilnika o obvezujućim izjavama, propisuje sadržaj Registra (čl. 2. st. 1. Odluke), određuje da su osobe ovlaštene za upis podataka u Registar Hrvatska javnobilježnička komora i javni bilježnik (čl. 3. st. 1. Odluke). Novina je da Hrvatska javnobilježnička komora i javni bilježnici mogu izvršiti pretrag obvezujućih izjava i opoziva obvezujućih izjava prema osobnom identifikacijskom broju ili ključnim podacima osobe koja je obuhvaćena pretragom (čl. 3. st. 4. Odluke). Osobe koje imaju pravo uvida u Registar bez prava unosa podataka imaju općinski sud, centar za socijalnu skrb, liječnik i zakonski zastupnik (čl. 6. st. 1. Odluke), s tim da su kriteriji prema kojima se vrši pretraživanje obvezujućih izjava i opoziva obvezujućih izjava isti kao i za javne bilježnike – osobni identifikacijski broj i ključni podaci o osobi koja je obuhvaćena pretragom (čl. 6. st. 2. Odluke). Svaka ovlaštena osoba mora u okviru elektroničkog pravnog

³⁹ Prema čl. 7. Pravilnika o obvezujućim izjavama, Hrvatska će javnobilježnička komora, uz suglasnost ministra pravosuđa, donijeti odluku o ustroju Registra.

prometa izvršiti autentifikaciju radi provjere korisničkog identiteta (čl. 7. st. 3. Odluke). Odluka propisuje i način pristupa Registru – javni bilježnici i Hrvatska javnobilježnička komora pristupit će Registru navođenjem svojih autentifikacijskih podataka (čl. 7. st. 4.), dok će autentifikacijski podaci liječnicima i ovlaštenim osobama zaposlenim u centrima za socijalnu skrb biti osigurani na razini pravne osobe u kojoj su zaposleni, s tim da će prilikom pretraživanja uz autentifikacijske podatke pravne osobe upisivati i svoj identifikacijski broj (čl. 7. st. 5.).

Zakonski zastupnik pravo uvida u Registar ostvaruje podnošenjem pisanog zahtjeva osobama ovlaštenim za unos podataka. Uz zahtjev se dostavlja i dokaz o svojstvu zakonskog zastupnika. Zakonski zastupnik može dobiti samo podatke koji se odnose na osobu kojoj je zakonski zastupnik (čl. 7. st. 6.). Stoga će se u slučaju zakonskog zastupnika odstupiti od elektroničke komunikacije koja se koristi u komunikaciji liječnika i ovlaštenih osoba zaposlenih u centrima za socijalnu skrb s Registrom i osobama ovlaštenim za unos podataka, jer će zakonski zastupnik zahtjev za upis u Registar i dokaz o tome da je zakonski zastupnik (ispravu o tome) dostavljati pisanim, a ne elektroničkim putem. Izostalo je uređenje komunikacije između općinskih sudova i javnih bilježnika, osim ako se ne podrazumijeva da je njihovo povezivanje provedeno na temelju nekog drugog projekta, koji omogućuje više razina povezanosti između javnog bilježnika i općinskih sudova, pa time i pristup Registru. Međutim to pitanje Odlukom nije izrijekom uređeno.

Konačno, Odluka uređuje i pitanja iznosa naknada za evidentiranje obvezujuće izjave u Registar i evidentiranje opoziva obvezujuće izjave u Registar. Naknada iznosi 100,00 kuna, a plaća se prilikom evidentiranja svake izjave i opoziva (čl. 9. st. 1. Odluke). Zakonski zastupnik za svaki upit u Registar plaća naknadu u iznosu od 20,00 kuna prilikom podnošenja zahtjeva (čl. 9. st. 2. Odluke). Navedene naknade ne plaćaju općinski sudovi, liječnici i centri za socijalnu skrb (čl. 9. st. 3. Odluke).

Odluka o ustroju Registra anticipiranih naredbi i punomoći u elektroničkom obliku znatno detaljnije razrađuje odredbe Pravilnika o obvezujućim izjavama. Unatoč tome što se Registar naziva registrom anticipiranih naredbi i obvezujućih izjava, područje primjene koje se Odlukom uređuje za sada su samo obvezujuće izjave. Novina je da su u Odluci uređena pitanja koja se odnose na kriterije za pretraživanje kao i način prijave u sustav. Podrobno je uređeno postupanje osoba koje vrše unos podataka kao i onih koje imaju pravo uvida u elektronički registar. Određeni su iznosi naknada za upite zakonskih zastupnika i zahtjeve osoba koje žele evidentirati obvezujuću izjavu ili njezin opoziv u registru. Međutim izostalo je uređenje odnosa općinskih sudova i javnih bilježnika u smislu njihove autentifikacije u elektronički sustav Registra.

5. NEKA KOMPARATIVNA ISKUSTVA

Različitosti između komparativnog uređenja skrbničkih punomoći i raspolaganja pacijenata u Njemačkoj i Austriji svode se na nekoliko osnovnih pitanja – pravnih izvora kojima se ti instituti uređuju, odnosno detaljnosti i primjenjivosti zakonskih rješenja, statističkih podataka o njihovu broju i nekih problema koji su nastali u njihovoj primjeni.

5.1. Njemačka

5.1.1. Pravni izvori

Ideje o skrbničkim punomoćima u Njemačkoj počele su se razvijati relativno rano. Tako je primjerice uspostavu Središnjeg registra za skrbništvo⁴⁰ Notarska komora inicirala već početkom 2003., a institucionalizirana je odredbama Saveznog zakonika o notarima⁴¹ točnije §§ 78.a – 78.c. Ubrzo nakon toga, 2005., donesena je Uredba o središnjem registru skrbništva⁴² koja je trebala omogućiti jednostavan i jeftin upis za što veći broj skrbničkih punomoći. Osim toga, 2004. je u Zakon o sastavljanju isprava⁴³ unesena odredba § 20.a⁴⁴ kojom je propisano da notar prilikom sastavljanja skrbničke punomoći treba uputiti stranke na mogućnost njezina registriranja u Središnjem registru za skrbništvo. Ipak, skrbničke punomoći i raspolaganja pacijenata primarno uređuje BGB u okviru odredbi o skrbništvu za punoljetne osobe (*Rechtliche Betreuung*),⁴⁵ s tim da je odredba o skrbničkim punomoćima (§ 1901.c) i raspolaganjima pacijenata (1901.a) 2009. godine unesena u treći Zakon o izmjenama skrbničkih prava za punoljetne osobe.⁴⁶

Opća ocjena zakonskih rješenja jest da je riječ o pravnom uređenju koje s vrlo malim brojem odredbi uspijeva ostvariti dobre rezultate. Zanimljivo je da se to

⁴⁰ Zentrale Vorsorgeregister, u daljnjem tekstu: ZVR.

⁴¹ Bundesnotarordnung v 13. 2. 1937. (RGBl I S 191), službeno objavljeni pročišćeni tkest Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 303-1, letzte Änderung durch Art. 4 G v. 30. 10. 2017 (BGBl. I S. 3618), u daljnjem tekstu: BNotO.

⁴² Verordnung über das Zentrale Vorsorgeregister (Vorsorgeregister – Verordnung) v 21. 2. 2005 (BGBl I S. 318), letzte Änderung durch Art. 3. G v 17. 7. 2017. (BGBl I S 2426), u daljnjem tekstu: VRegV.

⁴³ Beurkundungsgesetz v 28. 8. 1969 (BGBl I S.1513), letzte Änderung durch Art 2 G v. 1 6. 2017. (BGBl I S 1396, 1406), u daljnjem tekstu: BeurkG.

⁴⁴ Ova je odredba u tekst unesena Zakonom o izmjenama propisa o osporavanju očinstva i prava na održavanja kontakata s djetetom, registriranja skrbničkih punomoći i uvođenja formulara za naknadu troškova skrbnika (Gesetz zur Änderung der Vorschriften über die Anfechtung der Vaterschaft und das Umgangsrecht von Bezugspersonen des Kindes, zur Registrierung von Vorsorgeverfügungen und zur Einführung von Vordrucken für die Vergütung von Berufsbetreuern v 23. 4. 2004., BGBl I S. 598).

⁴⁵ §§ 1896. – 1908. i BGB.

⁴⁶ Dritte Gesetz zur Änderung des Betreuungsrechts v 29. 7. 2009. (BGBl I S. 2286), koji je na snagu stupio 1. 9. 2009.

pravno područje u Njemačkoj razvija na temelju vrlo opsežne i relativno ujednačene sudske prakse. Neki autori posebno ističu da BGB, uređujući raspolaganje pacijenta, ne propisuje da je jedna od pretpostavki za valjanost raspolaganja pacijenta obvezatno pojašnjenje liječnika o medicinskom zahvatu. U prilog tome ističu da bi obvezatno pojašnjenje liječnika pretjerano isticalo važnost liječničkog savjetovanja. Smatra se da notari, unatoč tome što nisu liječnici, mogu raspolagatelja informirati o medicinsko-pravnim posljedicama raspolaganja pacijenta.⁴⁷ Kada se radi o raspolaganju pacijenta kojim se prihvaća neki liječnički zahvat, ono će proizvoditi pravne učinke samo ako je pacijent o tome prethodno primio liječničko pojašnjenje, osim ako pacijent nije izrijeком izjavio da se odriče liječničkog pojašnjenja. Stoga, ako raspolaganje pacijenta ne sadrži izjavu o tome da se pacijent odriče liječničkog pojašnjenja, raspolaganje pacijenta u tom je slučaju samo indicija o pretpostavljenoj volji raspolagatelja. U tom slučaju bit će potrebna odluka skrbnika ili opunomoćitelja o dopuštenosti liječničkog zahvata.⁴⁸

5.1.2. Statistički podaci

Prema podacima iz ZVR-a, 31. prosinca 2018. bilo je registrirano 4.184.451 skrbničko raspolaganje. U 2018. godini izvršeno je 48.238 upisa, čime je u odnosu na 2017., kad je bilo 43.238 upisa, ostvaren porast od 10%. Pritom je utvrđeno da kod 75% upisa postoji i raspolaganje pacijenta.⁴⁹ 85% svih upisa proveli su notari, u oko 5,8% upise su proveli odvjetnici, a 7,6% odnosi se na zahtjeve fizičkih osoba. Broj zahtjeva koji su postavljeni *online* iznosi oko 98%. Skrbnički su sudovi u 256.565 slučajeva postavili zahtjeve o informacijama pohranjenim u ZRV, čime je broj postavljenih zahtjeva u odnosu na 2017. porastao za 5,6%, kada su ih bila 242.883.⁵⁰ *Online* upis skrbničkih punomoći jeftiniji je od upisa u papirnatom obliku i iznosi 13,00 eura, dok cijena upisa u papirnatom obliku iznosi 15,50 eura.⁵¹

⁴⁷ Müller/Renner, op. cit. (bilj. 3.), str. 176.

⁴⁸ Jauerling, BGB Kommentar, 2018., C.H. Beck, § 630.d, Rn 4.

⁴⁹ Samostalan upis raspolaganja pacijenta u ZVR nije moguć – moguć je samo zajedno sa skrbničkom punomoći. Opširnije o tome vidi: Armbrüster, C.; Preuß, N.; Renner, T., *Beurkundungsgesetz und Dienstordnung für Notarinnen und Notare*, Deutscher Anwalt Verlag, 2015., § 20.

⁵⁰ https://www.vorsorgeregister.de/_downloads/Jahresberichte/2018-JB-ZVR.pdf, stanje od 30. svibnja 2019.

⁵¹ <https://www.vorsorgeregister.de/ZVR-Zentrales-Vorsorgeregister/Kosten/index.php>, stanje od 30. svibnja 2019.

5.1.3. Problemi u primjeni

Jedan od važnijih problema koji se u primjeni skrbničkih instituta pojavio odnosio se na zahtjeve određenosti raspolaganja pacijenta. Naime, u jednom predmetu u povodu kojeg je odlučivao i Savezni sud⁵² problematiziralo se što točno znači da raspolagatelj ne želi da se prema njemu poduzimaju mjere za održavanje na životu. Riječ je bila o osobi koja je, nakon što je doživjela moždani udar, bila smještena u dom za njegu starijih osoba, u kojem je hranjena preko sonde i liječena. Nakon toga izgubila je sposobnost verbalne komunikacije koja je neposredno nakon moždanog udara još postojala. Pacijentica je u dva u sadržajnom smislu jednaka raspolaganja pacijenta odredila da „u slučaju daljnjeg oštećenja mozga ne želi da se prema njoj primjenjuju mjere za održavanje na životu“. Opunomoćila je jednu od svoje tri kćeri da ona zajedno s liječnicom donese sve odluke potrebne kako bi se provela njezina volja izražena u raspolaganjima pacijenta, kao i općoj generalnoj punomoći. Međutim, opunomoćena kći i njezina liječnica smatrale su da prekid hranjenja preko sonde ne bi odgovarao volji opunomoćiteljice. Ipak, na inicijativu preostale dvije kćeri, koje nisu bile opunomoćene, zatraženo je da se provede kontrola skrbništva, da se opozove punomoć kćeri koja je bila opunomoćena da brine o zdravlju majke. Niža instanca prihvatila je zahtjev, ali je Savezni sud ukinuo odluku pozivajući se na jedno od svojih ranijih odluka u kojoj je bilo izraženo stajalište da se kontrola skrbništva sa zadaćom da se opozove punomoć ne može provesti ako nedostaju temeljna činjenična utvrđenja iz kojih bi proizlazilo da postoji bojazan da bi punomoćnica, pridržavajući se izdane punomoći, vjerojatno naštetila dobrobiti opunomoćiteljice. Zaključno, Savezni je sud u svojoj odluci naveo da raspolaganje pacijenta mora ispuniti zahtjeve određenosti (*Bestimmtheit*) te da općenite upute majke da „želi da umre na dostojanstven način“ taj zahtjev ne ispunjava.⁵³

Nakon toga u krugovima pravne doktrine i prakse uslijedile su brojne kritike prezentirane odluke uz upozorenja da je stajalište izraženo u toj odluci odstupanje od ranije izraženog stajališta BGH-a prema kojem raspolaganje pacijenta ne treba biti previše natrpano te da je dovoljno da se navede što se u određenoj životnoj situaciji i pri liječenju želi ili ne želi, jer bi inače raspolaganje pacijenta bilo neobvezujuće i ne bi ispunjavalo zahtjeve određenosti u dovoljnoj mjeri.⁵⁴

⁵² Bundesgerichtshof, BGH Beschluss v 6.7.2016, XII ZB 61/16.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Weigl, Gerald, Update zu Patientenverfügung, Zugleich Anmerkung zu den Beschlüssen des BGH vom 6.7.2016., XII ZB 61/16, und vom 8.2.2017., XII ZB 604/15, *Mitteilungen des Bayerischen Notarvereins*, 4/2017., str. 348.

Osim toga, o sudbini raspolaganja pacijenta izdanih prije odluke BGH od 6. srpnja 2016. polarizirala su se dva potpuno oprečna stajališta – jedno prema kojem su raspolaganja pacijenta koja su izdana do tada, koja su se temeljila na modelu koji određuje tipične situacije za liječenje i pojedine mjere liječenja koje će se s tim u vezi poduzimati, dovoljno određena i ne postoji nikakva potreba da se izmijene ili dopune. Nasuprot tome, stajalište organizacija za zaštitu prava pacijenata i liječnika bilo je da dotadašnja raspolaganja pacijenta nisu bila dovoljno konkretizirana i da će ih trebati konkretnije formulirati.^{55 56}

5.2. Austrija

5.2.1. Pravni izvori

Austrijsko je normativno uređenje, u usporedbi s njemačkim pravnim sustavom, znatno detaljnije. Za razliku od Njemačke, u kojoj je zakonsko uređenje skrbničkih punomoći i raspolaganja pacijenata uslijedilo 2009., u Austriji je velika reforma prava skrbništva provedena Zakonom o izmjeni prava skrbništva⁵⁷ i Zakonom o raspolaganju pacijenata 2006. godine. Jedna od novina bila je uvođenje ovlasti za zastupanje najbližih srodnika, a skrbničke punomoći i raspolaganja pacijenta dobile su zakonsko uređenje. Svrha tih odredbi bila je smanjiti broj sudskih postupaka koji su se vodili zbog skrbništva nad punoljetnim osobama. Novi reformski val Austrija je doživjela 2. Zakonom o odraslim osobama kojim su zakonske odredbe koje su uređivale skrbništvo u potpunosti izmijenjene, s tim da je uređenje skrbništva (*Sachwaltern*) zamijenjeno zastupanjem odraslih osoba (*Erwachsenvertreter*) kako bi se potaknulo ostvarivanje istinskih ciljeva kojima su ti instituti trebali služiti. Naime, u praksi se često znalo dogoditi da su ti postupci služili osobama koje su bile skrbnici, a ne štićenicima, pri čemu se skrbnici nisu zauzimali za prava svojih štićenika. Broj postupaka skrbništva u periodu 2003. – 2015. udvostručio se, odnosno povećao se s 30.000 na 60.000, tako da su nužni bili novi zakonski zahvati. Osim toga Novela PatVG-a 2018 donosi brojne izmjene u zakonsko uređenje raspolaganja pacijenta. Najvažnije je da je rok za produljenje raspolaganja pacijenta s vezujućim učinkom produljen s pet na osam godina, s tim da se to pravilo odnosi na raspolaganja pacijenata koja su već bila

⁵⁵ Müller, Gabriele, Verschärfte Anforderungen an den Behandlungsabbruch aufgrund Vorsorgevollmacht und Patientenverfügung? Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolgen, 11/2016., str. 608-609.

⁵⁶ Opširnije vidi Maganić, Aleksandra, Raspolaganje pacijenta u njemačkom pravu, Zbornik radova Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća, Split, 2017., str. 365-390.

⁵⁷ Sachwalterrechts-Änderungsgesetz (BGBl I 2006/92), u daljnjem tekstu: SWRÄG 2006.

izdana. Obnova raspolaganja pacijenta s vezujućim učinkom može se provesti i bez poučavanja pravnik, odnosno može ga provesti samo liječnik. Sudjelovati u sastavljanju raspolaganja pacijenta osim notara i odvjetnika mogu i udruge za zaštitu odraslih osoba. Od 2020. godine planira se omogućiti pohranjivanje raspolaganja pacijenta u sustav ELGA.⁵⁸ U skladu s tim postoji obveza različitih liječničkih profesija da provjere postoji li raspolaganje pacijenta u tom sustavu. Konačno, novina je i da se na strane pacijente uvijek primjenjuje austrijsko pravo (tako i pravo o raspolaganju pacijenta).^{59 60}

Osnovni zakonski izvor za uređenje skrbništva u materijalnom je smislu Opći građanski zakonik,⁶¹ dok je procesnopravni okvir određen Zakonom o izvanparničnom postupku.⁶² S obzirom na to da u postupku sastavljanja skrbničkih punomoći i raspolaganja pacijenta mogu sudjelovati notari, mjerodavan je Zakonik o notarijatu⁶³ kao i Smjernica Austrijske notarske komore od 4. 6. 2007. za Austrijski središnji registar zastupanja.⁶⁴

5.2.2. Statistički podaci

Spoznaja o postojanju skrbničkih punomoći znatno je izmijenjena pretpostavkama koje moraju biti ispunjene za njihovo izdavanje i njihovim učincima u Austriji. Dok je 2004. godine svega 46% građana bilo upoznato s njihovim postojanjem, taj je udio 2015. porastao na 80%. Trećina građana željela bi o tom institutu znati više, a 17% razmišlja o tome da sastavi skrbničku punomoć. Pritom su žene nešto odlučnije. 40% građana pomoć u sastavljanju skrbničke punomoći zatražilo je od notara, a 23% građana informacije o tome prikupilo je preko interneta i formulara koji se nude *online*. 175 građana savjete o skrbničkim punomoćima prikupilo je iz svoje najbliže okoline – obitelji, srodnika, prijatelja i kolega s posla. Smatra se da sudjelovanje notara u izdavanju skrbničke punomoći pridonosi pravnoj

⁵⁸ Die Elektronische Gesundheitsakte (ELGA) je moderni i sigurni informacijsko-komunikacijski sustav koji se odnosi na zdravstvo. Opširnije vidi <https://www.gesundheit.gv.at/elga/inhalt>, stanje od 31. svibnja 2019.

⁵⁹ <https://www.hospiz.at/novelle-zum-patientenverfuegungsgesetz/>, stanje od 31. svibnja 2019.

⁶⁰ Opširnije o raspolaganju pacijenta u austrijskom pravu prije Novele PatVG-a 2018 vidi Maganić, Aleksandra, Pravno uređenje raspolaganja pacijenta u austrijskom i hrvatskom pravu, Zbornik radova u čast prof. dr. sc. Aldu Radoloviću – Liber amicorum Aldo Radolović, ur.: Slakoper, Z.; Bukovac Puvača, M.; Mihelčić, G., Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, Rijeka, 2018., 415-437.

⁶¹ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (JGS 1811/946), u daljnjem tekstu: ABGB.

⁶² Bundesgesetz über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten außer Streitsachen (AußerstreitG), (BGBl I 2003/11), u daljnjem tekstu: AußStrG.

⁶³ Notariatsordnung (RGG 1871/75), u daljnjem tekstu: NO.

⁶⁴ Richtlinie der Österreichischen Notariatskammer vom 4. 6. 2006. für das Österreichische Zentrale Vertreterverzeichnis, u daljnjem tekstu: ÖZVV – RL 2007.

sigurnosti, čime se izbjegavaju i potencijalno mogući sporovi i ostvaruju uštede. Osim što notar može sudjelovati u izdavanju skrbničke punomoći, on omogućuje i da se skrbnička punomoć lakše pronađe. Svaka skrbnička punomoć koju je kod notara pohranio opunomoćitelj može se u Austrijskom središnjem registru zastupanja (ÖZVV) registrirati. Registrirano je oko 70.000 skrbničkih punomoći, a 2015. novih 17.500. Mjesečno se bilježi oko 1.900 novih registracija.⁶⁵

Troškovi izrade skrbničke punomoći ovise o tome je li u izradi punomoći sudjelovao notar, odvjetnik ili udruga za zaštitu odraslih osoba. Skrbnička punomoć u udruzi za zaštitu odraslih osoba stoji 75 eura i dodatnih 25 eura za kućni posjet. Registracija iznosi 10 eura.⁶⁶ Troškovi izrade skrbničke punomoći kod notara ovise o visini vrijednosti imovine. Ako je visina vrijednosti imovine do 100.000 eura, skrbnička punomoć iznosi 165 eura. U slučaju da je imovina vrijedna do 225.000 eura, pristojba je 300 eura.⁶⁷

Prema podacima iz 2009., u Austriji je svega 4,1% stanovnika izradilo raspolažanje pacijenta, što odgovara broju od 348.000 osoba.⁶⁸ S druge strane, registrirano je svega 20.398 raspolažanja pacijenta, što ukazuje na to da je u Austriji izrađen mali broj raspolažanja pacijenta i da ona u pravilu nisu registrirana. Posebno se čini problematičnim kako će liječnik saznati za njihovo postojanje ako pacijent koji je raspolažao to raspolažanje nije registrirao, ne zna gdje se ono nalazi, nema ga kod sebe ili ga ne može pronaći.

5.2.3. Problemi u primjeni

Nedavno provedene reforme u području skrbništva i raspolažanja pacijenta u Austriji upućuju na zaključak da su promjene bile nužne kako bi se otklonili

⁶⁵ Zanimljivo je da je, prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), svaki treći Austrijanac najmanje jednom u životu bolovao od teške psihičke bolesti. Više od 130.000 stanovnika Austrije pogođeno je demencijom. Do 2050. godine taj bi se broj mogao povećati na 400.000. Mogućnost pojave demencije povećava se od 65. godine. U Austriji 830.000 stanovnika godišnje bude povrijeđeno u nezgodi. <https://www.notar.at/de/aktuelles/news/notare-vorsorge-studie-eigenstaendig-statt-fremdbestimmt/>, stanje od 31. svibnja 2019.

⁶⁶ https://www.oesterreich.gv.at/themen/soziales/erwachsenenvertretung_und_vorsorgevollmacht_bisher_sachwalterschaft/4.html, stanje od 31. svibnja 2019.

⁶⁷ https://www.google.com/search?q=vorsorgevollmacht+kosten+in+%C3%B6sterreich&rlz=1C1GC EU_hrHR837HR837&oq=vorsorgevollmacht&aqs=chrome.69i59l3j69i60l3.6983j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8, stanje od 31. svibnja 2019.

⁶⁸ Körtner, U. et al., Rechtliche Rahmenbedingungen und Erfahrungen bei der Umsetzung von Patientenverfügungen, Folgeprojekt zur Evaluierung des Patientenverfügungsgesetzes (PatVG), Institut für die Ethik und Medizin – IERM, Universität Wien, Endebericht, 2014, https://www.bmgf.gv.at/cms/home/attachments/4/0/1/CH1096/CMS1418680524597/studie_patientenverfuegung_patvgii_15.12.2014.pdf, u daljnjem tekstu: Evaluacija, str. 25, stanje od 31. svibnja 2019.

određeni nedostaci koji su u primjeni navedenih instituta postojali. Tako je jedan od ciljeva koji se želio postići 2. ErwSchG-om bio smanjiti prevelik broj sudskim putem određenih skrbništava alternativnim putevima koji se u zakonu nakon reforme nude. U praksi postupak koji se provodi radi stavljanja određene osobe pod skrbništvo u pravilu iniciraju osobe iz kruga obitelji, ali i institucija – bolnica ili dr. službenih tijela, pri čemu (često bez prave potrebe) njihovi skrbnici postaju osobe koje obavljaju sve poslove za njih, i to najčešće do kraja njihova života. Takav nediferencirani način određivanja skrbništva sudskim putem često omogućuje da te osobe samostalno poduzimaju određene poslove koje bi zapravo mogle samostalno obavljati. Poseban je problem i način određivanja osobe skrbnika čije poslove, ako se ne može pronaći iz redova bliskih srodnika, često obavljaju odvjetnici i notari, koji bi se trebali baviti samo pravnim pitanjima. Pritom iz skrbništva izostaje osobna skrb i briga koju ti pravni profesionalci nisu spremni pružiti.⁶⁹ Skrbničke punomoći jedan su od načina na koji osoba koja neće biti u stanju samostalno donositi odluke može utjecati na izbor skrbnika i opseg obavljanja njegovih poslova.

Slično tome, određena poboljšanja i pojednostavnjenja trebalo je provesti i u primjeni raspolažanja pacijenta – produženjem roka za obnovu raspolažanja pacijenta s vezujućim učinkom, proširenjem kruga nositelja koji mogu sudjelovati pri sastavljanju raspolažanja (udruge za pomoć odraslim osobama). Nije prihvaćena inicijativa prema kojoj bi se liječničko pojašnjenje posebno naplaćivalo, jer je procijenjeno da je riječ o liječničkim postupcima koji se ne mogu dvostruko naplaćivati. Konačno, radi jednostavnijeg pristupa raspolažanju pacijenata i njihova lakšeg pronalaženja raspolažanja pacijenta, osobe koje sudjeluju u sastavljanju raspolažanja imaju obvezu (osim ako se pacijent tome ne usprotivi) raspolažanje pacijenta dostaviti u ELGA sustav.⁷⁰

Ono čemu se prije provedene reforme u Austriji posebno prigovaralo bili su relativno visoki troškovi sastavljanja skrbničkih punomoći i raspolažanja pacijenta (120 – 150 eura) te relativno nizak stupanj znanja liječnika i medicinskog osoblja o tim institutima i njihovim pravnim učincima.⁷¹

⁶⁹ 2. ErwSchG, , Erläuterungen,

⁷⁰ PatVG Novelle 2018, Erläuterungen, https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXVI/1/L_00337/fname_717978.pdf, stanje od 31. svibnja 2019.

⁷¹ Evaluacija, str. 29-31.

5.3. Hrvatska

5.3.1. Pravni izvori

U usporedbi s normativnim uređenjima Njemačke i Austrije, anticipirane naredbe uvedene su u Hrvatsku relativno kasno – tek 2014. ObZ-om 14 i kasnije ObZ-om 15, a obvezujuće izjave ZZODS-om iz 2014. Fragmentarna rješenja postojala su i prema Zakonu o zaštiti pacijenata,⁷² ali su ona toliko minorna i rijetko su primjenjivana u praksi da je teško govoriti o određenim praktičnim iskustvima koja su postojala i prije uvođenja anticipiranih naredbi i obvezujućih izjava. Hrvatska se nalazi u posve drugačijoj situaciji od one koja postoji u Njemačkoj i Austriji, jer ti instituti vjerojatno nisu poznati većini građana. To znači i da bi se tek nakon njihova uspješnog promicanja mogli mjeriti učinci ostvareni u praksi.

Uređenje anticipiranih naredbi propisano ObZ-om 14 i kasnije ObZ-om 15 vrlo je šturo i zasigurno nedovoljno, jer se dometi tih instituta ne bi trebali ograničavati samo na imenovanje osobe koja će zamijeniti skrbnika već i na niz drugih pitanja koja se njima mogu urediti. Osim toga, uređenje skrbništva u Hrvatskoj, u usporedbi s njemačkim i austrijskim rješenjima, nedostavno je, nedovoljno detaljno i ostavlja brojna pitanja otvorenim, osobito u kombinaciji s primjenom navedenih instituta. Zbog toga bi, osim ozbiljnije reforme anticipiranih naredbi, trebalo ozbiljnije urediti i skrbništvo za punoljetne osobe. U interesu je države Hrvatske da se, radi ostvarivanja određenih ustavnih prava građana, ali i reduciranja troškova skrbništva nad punoljetnim osobama, ti instituti urede na primjeren način, koji će omogućavati njihovu stvarnu primjenu. Nešto viša razina uređenja obvezujućih izjava prema ZZODS-u, s dosta suzdržanim učincima (samo jedna osoba od povjerenja, ne postoji mogućnost prijenosa ovlasti osobe od povjerenja, pristanak ili uskrata odnose se samo na medicinske postupke koji su propisani ZZODS-om) ukazuju na potrebu cjelovitijeg pristupa i tom problemu, rješavanje pitanja raspolaganja pacijenta uopće, a ne samo prema ZZODS-u, što bi trebalo uslijediti reformom ZZPP-a. S obzirom na normativnu neusklađenost dosadašnjih hrvatskih rješenja i nepostojanje građanskog zakonika koji bi, ako ne sve, onda barem većinu pitanja mogao obuhvatiti jednim zakonskim aktom, upućujući na primjenu odredbi istog zakona, a time poticajno djelovati i na otklanjanje pravnih praznina, moguće rješenje bilo bi donošenje zakonskog akta kojim bi se ta pitanja, po uzoru na najbolja njemačka i austrijska rješenja i njihove prakse, uredila na cjelovit način.

⁷² Zakon o zaštiti prava pacijenata (Narodne novine 169/04, 37/08), u daljnjem tekstu: ZZPP.

5.3.2. Statistički podaci

Statistički podaci o broju anticipiranih naredbi i obvezujućih izjava u Hrvatskoj vrlo su skromni. Tako je u Registar anticipiranih naredbi i punomoći u koji se registriraju samo obvezujuće izjave tijekom 2017. upisano 19, a tijekom 2018. svega 26 obvezujućih izjava. Ipak, pritom treba voditi računa da se radi samo o obvezujućim izjavama sukladno ZZODS-u, ne i anticipiranim naredbama prema ObZ-u 15, za čije je vođenje registra sukladno Pravilniku o sadržaju i obliku anticipiranih naredbi ovlašten mjesno nadležan CZS.⁷³ U kontaktu s pojedinim djelatnicima CZS-a saznajemo da ne postoji nikakav registar anticipiranih naredbi već se evidencija o njima vodi sporadično u papirnatom obliku, bez mogućnosti da se sa sigurnošću utvrdi o kojem se broju anticipiranih naredbi radi. Prema informacijama koje smo prikupili usmenim putem, njihov je broj u potpunosti zanemariv (jedna koja se tiče imenovanja skrbnika djetetu).

5.3.3. Problemi u primjeni

Prije svega, čini se da bi probleme u primjeni anticipiranih naredbi i obvezujućih u Hrvatskoj bilo pomalo neumjesno analizirati, jer se prezentirani instituti u praksi gotovo i ne koriste. Brojni su razlozi za to. Prije svega, ne postoji cjelovit sustav kojim se pitanja skrbničkih punomoći i raspolaganja pacijenta uređuju. Osnovna su obilježja hrvatskog pravnog sustava, osim fragmentarnosti, rješenja – ObZ-a 15 i ZZODS-a i ograničen doseg anticipiranih naredbi koje se odnose isključivo na imenovanje skrbnika i zastupanje i odluke štićenika o zdravlju. S druge strane, obvezujuće izjave odnose se samo na imenovanje osobe koja će umjesto te osobe dati ili uskratiti suglasnost samo za medicinske postupke određene ZZDS-om. U Hrvatskoj ne postoji mogućnost da osoba pomoću anticipirane naredbe odredi opseg poslova koje će njezin potencijalni skrbnik obavljati niti postoji raspolaganje pacijenta kojim će on sam unaprijed odrediti medicinske postupke za koje daje ili uskraćuje suglasnost. Raspolaganje u medicinskom smislu odnosi se samo na pojedine za zdravlje štićenika važne odluke i obvezujuće izjave kojima se imenuju osobe od povjerenja.

S obzirom na to da su skrbničke punomoći i raspolaganja pacijenta izrazito podnormirani te da postoji vrlo niska razina spoznaje građana o njihovu postojanju i pravnom uređenju, smatraju se iznimno opasnim područjem kako za dava-

⁷³ Kopiju anticipirane naredbe iz čl. 28. st. 1. te kopiju opoziva te naredbe javni bilježnik dužan je dostaviti Centru za socijalnu skrb nadležnom prema mjestu prebivališta, odnosno boravišta davatelja naredbe. Centar za socijalnu skrb iz st. 2. ovoga članka dužan je voditi evidenciju anticipiranih naredbi (čl. 29. st. 2. i 3. Pravilnika o sadržaju i obliku anticipiranih naredbi).

telja izjave tako i za njihove primjenjivače. Jer, što bi se primjerice dogodilo kada bi neka osoba odredila za koje mjere za održavanje na životu ne želi da se prema njoj primijene? Sukladno ObZ-u 15, sud o tome nije ovlašten odlučivati niti bi odluku o tome umjesto štićenika mogao donijeti skrbnik (čl. 260.). Prvo je pitanje kako će liječnik saznati za postojanje takve anticipirane naredbe ako ona nije registrirana. Drugo je pitanje tko vodi registar za takve anticipirane naredbe. Treće je bi li liječnik, u slučaju da mu ta izjava u propisanoj formi bude dostavljena, bio dužan postupiti u skladu s izjavom volje koja je sadržana u anticipiranoj naredbi štićenika. Četvrto – bi li se mogao pozvati na priziv savjesti. Bi li se u toj bolnici ipak morao naći liječnik koji će postupiti u skladu s tom izjavom ili bi nepostupanje bolnice u skladu s anticipiranom naredbom bilo razlog za podnošenje tužbe u parničnom postupku sa zahtjevom za naknadu štete (ako ne samog štićenika, možda njegovih nasljednika?).

Ono što je već u danim okvirima razvidno jest da ne postoji registar anticipiranih naredbi koji se odnosi na odluke o zdravlju štićenika. Naime, Pravilnik o sadržaju i obliku anticipiranih naredbi donesen je 2014. godine, s tim da nakon donošenja ObZ-a 15 novi Pravilnik nije donesen. Osim toga, čl. 28. st. 2. Pravilnika, propisujući sadržaj anticipiranih naredbi, određuje da ona obvezno sadrži podatke o davatelju naredbe (osobno ime, osobni identifikacijski broj, datum i mjesto rođenja, prebivalište, boravište); izjavu kojom davatelj naredbe imenuje određenu osobu skrbnikom za slučaj lišenja poslovne sposobnosti; izjavu kojom pristaje da mu se ta osoba imenuje posebnim skrbnikom u smislu čl. 236. st. 5. Obiteljskog zakona, podatke o imenovanoj osobi (osobno ime, osobni identifikacijski broj, datum i mjesto rođenja, prebivalište, boravište te podatke za kontakt). Međutim, nigdje nisu navedeni podaci za slučaj da davatelj naredbe daje izjavu o medicinskim zahvatima, i to točno određenim medicinskim zahvatima (bez mogućnosti proširenja medicinskih zahvata i nekim drugim koji nisu taksativno navedeni) – sterilizaciji, doniranju organa i tkiva i mjerama za održavanje štićenika na životu. Iz toga se mora zaključiti da ni CZS ne vodi registar o toj vrsti anticipiranih naredbi, a ne vodi ga ni Hrvatska javnobilježnička komora, pa u skladu s tim registar ne vodi nitko. Dakle, registra za anticipirane naredbe o zdravlju štićenika nema, a neki tek sporadični slučajevi pokušaja da se on uspostavi završili su neuspjehom.

6. ŠTO UČINITI *DE LEGE FERENDA*?

Polazeći od brojnih problema koji u (ne)primjeni anticipiranih naredbi i obvezujućih izjava u Hrvatskoj postoje, trebalo bi dati nekoliko preporuka koje se

odnose na sve ono što bi se moglo učiniti radi unapređenja postojećeg sustava ili možda čak izgradnje novog. Prije svega, smatramo da bi normativne deficite ObZ-a 15 i ZZODS-a trebalo zamijeniti odgovarajućim cjelovitim aktom koji bi uređivao sve oblike anticipiranog odlučivanja – i skrbničke punomoći i raspolaganja pacijenta. Odabir odgovarajućeg normativnog modela trebao bi se rukovoditi jednostavnošću procedure i jasnoćom zakonskog teksta, uz primjenu jedinstvenih rješenja. Osim toga, svakako bi trebalo urediti pitanje pohrane i registriranja različitih oblika anticipiranog odlučivanja, u kojem bi ključnu ulogu trebala imati Hrvatska javnobilježnička komora. U postojećim okolnostima, u kojima HJK već vodi Registar obvezujućih izjava, za što ispunjava određene tehničke preduvjete, omogućiti povezanost Registra s različitim sudionicima tih procesa – liječnicima i CZS-ima već je osigurano. Na taj bi način trebalo otpasti papirnato evidentiranje nekih anticipiranih naredbi prema ObZ-u 15 u CZS-ima i pokriti anticipirane naredbe koje se tiču zdravlja štićenika, a koje prema postojećem stanju nisu pokrivena nikakvom evidencijom. Pri uređenju raspolaganja pacijenta liječnicima bi trebalo omogućiti da provedu liječničko pojašnjenje o medicinskim posljedicama odluke koju je pacijent donio, čime bi se pridonijelo i većoj spremnosti liječnika da postupe u skladu s izjavom volje koju je pacijent dao. Jedan od oblika na koji bi se građane moglo potaknuti da se počnu koristiti prezentiranim instrumentima jest, osim medijskog promicanja njihove korisnosti, i primjena obrazaca pri njihovoj izradi i sastavljanju. Nakraju, nadamo se da će spoznaja hrvatskih građana o bitnosti prava na samoodređenje i anticipirano odlučivanje, do nekog sljedećeg teksta o tome, poprimiti ozbiljnije i jasnije konture te da će se u svrhu ostvarivanja toga cilja donijeti pravni akt kojim će se sva pitanja koja se anticipiranog odlučivanja tiču urediti na jednome mjestu.

Predsjedatelj:

Hvala kolegici Maganić na učinjenoj analizi i stavljenim prijedlozima što bi se moralo učiniti da se te stvari kod nas dovedu na pravo mjesto. To uređuju dva zakona na dva načina. Nešto jedan, nešto drugi. Nije dobro. Koji je problem pravnik? Mi ulazimo u sve struke, a dovoljno ih ne poznajemo, jer to i nije moguće. Ne poznajemo medicinu. Ulazimo u građevinarstvo. Ne poznajemo ga. Sve što se uređuje na nekom području mora se činiti zajedno sa stručnjacima za to područje. Tu stručnjaci zajedno s pravnicima moraju stvarati propise. Jedino se tako može doći do dobrih rješenja i takvo se postupanje predlaže kako bi se našlo pravo zadovoljavajuće rješenje. To je europska perspektiva.